

Beeldende kunst in Lelystad

Een verkenning naar een plek
voor verbinding, verrijking en
ontmoeting

11 september 2024

Lysias Advies Soesterweg 310D | 3812BH Amersfoort
033 464 70 70 | info@lysiasadvies.nl | www.lysiasadvies.nl
IBAN: NL18 ABNA 0574 2170 53 | KVK: 30166304 | BTW: NL809282471B01

lysias

Inhoud

Samenvatting.....	3
1. Inleiding.....	7
1.1 Waarom dit onderzoek	7
1.2 De vraagstelling	7
1.3 Onze aanpak	8
1.4 Eerder onderzoek naar beeldende kunst	9
1.5 Leeswijzer	9
2. Lelystad en beeldende kunst.....	10
2.1 Lelystad groeistad	10
2.2 Bevolking nu en in de toekomst	11
2.3 Huidig cultureel landschap	13
2.4 Cultuurvisie Lelystad 2024-2030	17
2.5 Conclusie: een kip-ei probleem	17
3. Van kernvragen naar afwegingskader	19
3.1 Hoe ziet een presentatie-instelling voor beeldende kunst eruit?	19
3.2 Voor wie doen we het eigenlijk?	22
3.3 Wat past bij het verhaal van Lelystad?	24
3.4 Wie neemt het initiatief?	25
3.5 Wie zal dat betalen?	26
4. De scenario's.....	27
4.1 Scenario 1: Kunst op eigen kracht	27
4.2 Scenario 2: Van buiten naar binnen	29
4.3 Scenario 3: Samenwerken met de burens	31
4.4 Scenario 4: Land Art Flevoland centraal	32
5. Perspectief op verbinding	37
6. Aanbevelingen voor het vervolg	39
6.1 Werk aan een voorkeursscenario	39
6.2 Benoem ambassadeurs en trekkers	39
6.3 Verbind ambitie en doelen aan provinciaal beleid	40
6.4 Maak ontwikkelbudget vrij	40
6.5 Stippel een plan van aanpak uit met tijdspad	41
Bijlage 1: Verdieping onderzoeksvragen.....	42
Bijlage 2: Gespreksverslag rondetafelgesprek	43
Bijlage 3: Geïnterviewde personen en verantwoording	45
Bijlage 4: Geraadpleegde literatuur	46

Samenvatting

Waarom een instelling voor beeldende kunst?

Gemeente Lelystad heeft gevraagd om een verkenning uit te voeren naar de mogelijkheden voor een presentatie-instelling voor beeldende kunst. Daaraan ten grondslag liggen drie overwegingen:

- Cultuur in het algemeen en beeldende kunst in het bijzonder dragen bij aan verbinding in de stad. Verbinding tussen inwoners en cultuurmakers, wijken en het centrum, sociaal domein en economie.
- Het culturele voorzieningenniveau in het Lelystad van vandaag loopt achter bij andere gemeenten. Binnen Lelystad is beeldende kunst weinig ontwikkeld vergeleken met bijvoorbeeld de podiumkunsten.
- De voorgenomen groei van 84.000 naar 100.000 inwoners en de ambitie om hoger opgeleiden aan te trekken voor een evenwichtiger bevolkings-samenstelling, versterken de behoefte aan culturele voorzieningen.

Richtinggevend perspectief

De gemeente wil scenario's laten onderzoeken om samen met inwoners en betrokkenen aan te kunnen werken. Lysias Advies is gevraagd om van onderop, met stakeholders uit Lelystad en Flevoland, tot onderscheidende scenario's te komen waar de gemeenteraad richtinggevend over kan besluiten.

Op de achtergrond speelt wel een kip-ei probleem. Lelystad begint vanuit een ongunstige positie. Er is weinig financiële dekking bij de gemeente voor cultuurinvesteringen. Ook de draagkracht bij bewoners en bedrijfsleven is gering. Een impuls is nodig, gericht op de langere termijn, om het kip-ei probleem te doorbreken.

Afwegingskader

Vanuit de open vraagstelling van de gemeente hebben wij vijf kernvragen geformuleerd: drie inhoudelijk en twee procesmatig.

- Hoe ziet een presentatie-instelling voor beeldende kunst eruit?
- Voor wie doen we het eigenlijk?
- Wat past het beste bij 'het verhaal van Lelystad'?
- Wie neemt het initiatief?
- Wie zal dat betalen?

Deze vijf kernvragen hebben wij gebruikt om tot onderscheidende scenario's te komen. Zij vormen ook het afwegingskader voor een beleidskeuze van de gemeente.

Vier scenario's voor de toekomst

Samen met stakeholders zijn wij tot vier scenario's gekomen met verschillende reikwijdte en impact, verschillende rollen voor de gemeente en verschillende initiatiefnemers en financiers:

1. Kunst op eigen kracht
2. Van buiten naar binnen
3. Samenwerken met de buren
4. Land Art Flevoland centraal

In scenario 1 **Kunst op eigen kracht** ligt het accent op de huidige kunstenaars in Lelystad (professioneel en amateur) en de bestaande instellingen in de stad. Bij een smalle variant ligt de focus op eigentijdse beeldende kunst, zonder specifieke thematische beperkingen. Het draait hierbij om het tonen van 'eigen werk'. In een brede variant, gebaseerd op de nog niet tentoongestelde beeldende kunstcollectie van Batavialand, richt het scenario zich op een omvangrijkere periode, met het accent op de geschiedenis en het erfgoed van Flevoland als nieuw land in de voormalige Zuiderzee. In dit scenario ligt voor de gemeente een rol als aanjager en (co)financier ter ondersteuning van bestaande faciliteiten. Voor de brede variant zou de gemeente het gesprek met de provincie moeten aangaan over de investeringen die voor dit scenario nodig zijn in het museumgebouw, dat eigendom is van de provincie. Dit betreft de verbeteringen in klimaat en beveiliging die nodig zijn voor een hoogwaardige tentoonstelling van de collectie. Mogelijk is hiervoor ook private sponsoring te mobiliseren van lokale bedrijven, vooral als ook de gemeente het goede voorbeeld laat zien met een financiële inbreng.

In scenario 2 **Van buiten naar binnen** zoekt Lelystad samenwerking met een bestaand museum van buiten om een kwalitatieve impuls te geven aan het aanbod van beeldende kunst in de stad. Tijdelijk of structureel kan zo hoogwaardige beeldende kunst naar de stad worden gehaald. Dat is aantrekkelijk voor zowel de huidige inwoners, als voor toekomstige bewoners en bezoekers van buitenaf. Lokale kunstenaars kunnen hierbij aansluiten. De gemeente zal initiatief moeten nemen om een partner als museum De Fundatie of een ander museum te interesseren. Als host moet de gemeente de fysieke faciliteiten bieden die hiervoor nodig zijn. Ook is in de initiatiefase een actieve rol van de gemeente wenselijk om de lokale verbindingen te leggen. Een financiële bijdrage ligt voor de hand voor investeringen in gemeentelijke gebouwen voor klimaat- en beveiligingseisen. Het verkennen van connecties van musea met het verhaal van Lelystad kan helpen om de haalbaarheid van dit scenario verder te kunnen doordenken.

In scenario 3 **Samenwerken met de buren** betreft Lelystad een of meer buurgemeenten die ook hun culturele profiel willen versterken. Zo overweegt de gemeente Dronten om de werken van beeldend land art kunstenaar Cyril Lixenberg beter over het voetlicht te brengen. Een lokale community van vrijwilligers zet zich hier actief voor in. Dit biedt een kans om krachten te bundelen en lopende initiatieven een perspectief te geven. Bovendien draagt dit scenario bij aan een verbinding met de inwoners in de andere Flevolandse gemeente(n). De nadruk ligt hier op samenhang, verbondenheid en uitwisseling. De rol van de gemeente Lelystad omvat het verdiepen van de contacten met de buurgemeente(n) om te onderzoeken waar en bij wie het draagvlak voor zo'n samenwerking gevonden kan worden en onder welke condities. Gezamenlijk kan een

breder netwerk worden aangesproken, ook als het gaat om fondsenwerving zoals sponsoring en crowdfunding.

In scenario 4 **Land Art Flevoland centraal** zet Lelystad de toonaangevende landschapskunstwerken van Flevoland centraal, waarvan er drie zich op Lelystads grondgebied bevinden. De landschapskunstwerken liggen op meerdere locaties in Flevoland en er bestaat een behoefte aan een verbindend bezoekers- of documentatiecentrum dat bijvoorbeeld maquettes toont, documentatie bewaart en ontsluit, routes uitzet en gerichte publiekscommunicatie coördineert. Ook voor het beheer van de verschillende Land Art-werken is samenwerken wenselijk voor synergie en schaalvoordelen. Deze centrumfunctie kan gecombineerd worden met een presentatie-instelling voor beeldende kunst voor lokale kunstwerken uit Lelystad. Dit scenario omarmt de positief gewaardeerde onderdelen van de pilot Kunstmuseum M. en bouwt daarop voort op een schaal die passend is bij de ambities van de verschillende gemeenten. Rondom de Land Art-werken hebben zich al netwerken gevormd zoals de Stichting Land Art Flevoland die evenementen (helpen) organiseren en zorgen voor verbinding. De landschapskunstwerken zijn verbindend voor geheel Flevoland. Het groeiende draagvlak voor landschapskunstwerken kan nog vergroot worden door gezichtsbepalende landschapskunstwerken die nog geen onderdeel zijn ook te betrekken bij de huidige formele collectie van landschapskunstwerken. Als hoofdstad van de provincie kan Lelystad hier een natuurlijke coördinerende rol spelen. Een provinciebrede benadering verbreedt ook het perspectief op financiering. De financiële kansen omvatten een meerkernenaanpak, provinciale, internationale en rijks-financiering en private funding. De provinciebrede insteek rechtvaardigt een actieve betrokkenheid van de provincie als aanjager en facilitator. Daarvoor is belangrijk dat dit scenario onderdeel uitmaakt van het provinciale cultuurbeleid.

Aanbevelingen voor het vervolg

De vier scenario's zijn bedoeld om het gesprek te voeren met inwoners en andere stakeholders en mogelijke partners binnen en buiten Lelystad. Onderdelen uit de scenario's kunnen gecombineerd worden en de gemeente kan kiezen voor een ontwikkeltraject dat in toenemende mate voorziet in de ambities en behoeftes. Naarmate het draagvlak verbreedt, neemt ook het perspectief op financiering toe. Deze verkenning sluit af met vijf aanbevelingen om dit ontwikkeltraject verder te brengen:

1. Werk aan een voorkeurscenario

Hoewel de gemeente terughoudend lijkt om nu zelf al te sturend op te treden, is het belangrijk dat zij na deze eerste stap wel het voortouw neemt in het komende *proces*. Een goede vervolgstap zou zijn om enkele rondetafelgesprekken te organiseren met de belanghebbenden die we bij deze scenario's in beeld hebben gebracht. Dit helpt om de scenario's concreter te maken, een aanzet te maken tot een financieringsstrategie en consensus te bereiken over een voorkeurscenario.

2. Benoem ambassadeurs en trekkers

Dit proces vraagt om partijen, collectieven of individuen die als trekker kunnen optreden. Dat verdient actieve ondersteuning van de gemeente, die daarmee leiderschap toont. Dit kan bijvoorbeeld door een boegbeeld of een collectief aan

te stellen als ambassadeur(s): personen met draagvlak in de regio die zich hieraan willen verbinden. Het is cruciaal om te beginnen met teambuilding en met richting geven, om zo de momenteel versnipperde krachten te bundelen.

3. *Verbind ambitie en doelen aan provinciaal beleid*

De groei van Lelystad en de ontwikkeling van culturele voorzieningen voor de toekomst, staan niet op zichzelf. Zij maken onderdeel uit van de groeiontwikkeling van de provincie Flevoland als geheel. In scenario 1 ligt al een link met de provincie, die verantwoordelijkheid draagt voor Batavialand. Met name de samenwerkingsscenario's 3 en 4 zijn bovendien gemeentegrens-overschrijdend. Zo liggen er relaties met de Strategische Agenda Flevoland (SAF), met name binnen pijler 1: vitale steden en dorpen. Een goede samenwerking met de andere Flevolandse gemeenten past in de bredere strategische opzet van de SAF. Eenmaal opgenomen in de SAF kan het voorkeurscenario aan bod komen in gesprekken met het Rijk over de Regionale Investeringsagenda (RIA). Dat maakt de weg vrij voor een brede financieringsstrategie.

4. *Maak ontwikkelbudget vrij*

Ook al zijn de financiële marges voor gemeente Lelystad de komende jaren smal, een ontwikkelbudget om het voorkeurscenario verder te ontwikkelen is onmisbaar. Dat begint met het mobiliseren van draagvlak en het vinden van partners die de toegevoegde waarde zien van een versterking van de culturele voorzieningen. Dan gaat het om het opzetten van een haalbaarheidsonderzoek, het uitwerken van een business case en het organiseren van enthousiasme en perspectief. Dat zijn de stappen naar een solide basis voor een structurele financiering.

5. *Stippel een plan van aanpak uit met tijdspad*

De versterking van de culturele positie van Lelystad is een ontwikkeltraject. Dat vraagt om een plan van aanpak met een meerjarenplanning. Het plan van aanpak moet heldere stappen bevatten met beslismomenten en go/no go beslissingen op het juiste bestuurlijke niveau.

1. Inleiding

1.1 Waarom dit onderzoek

De gemeente Lelystad heeft Lysias Advies gevraagd om onderzoek te doen naar de mogelijkheden voor een presentatie-instelling voor beeldende kunst in de stad. Dit verzoek komt voort uit de Uitvoeringsagenda bij de cultuurvisie Lelystad 2024-2030¹. Hierin heeft de gemeente het actiepunt opgenomen om de haalbaarheid van een kunstmuseum of kunsthall te onderzoeken.

De cultuurvisie 2024-2030 van Lelystad benadrukt het belang van de culturele ontmoeting voor de stad en haar inwoners. De groeiambitie naar een aantrekkelijke stad van 100.000 inwoners versterkt de behoefte aan een culturele voorziening: een locatie waar beeldend kunstenaars hun werk kunnen maken en laten zien. De gemeente streeft naar een hoog niveau van culturele voorzieningen en activiteiten, waar bewoners en bezoekers kunnen deelnemen aan een breed scala aan culturele activiteiten. Dit als onmisbaar onderdeel van de woon- en leefomgeving.

1.2 De vraagstelling

De gemeente Lelystad heeft Lysias Advies gevraagd specifiek onderzoek te doen naar **scenario's voor een presentatie-instelling voor beeldende kunst**, binnen het bredere culturele aanbod. Het doel van het onderzoek is om een perspectief te bieden voor de gemeenteraad met concrete scenario's. Het onderzoek inventariseert ook welke lokale musea en organisaties een presentatiemogelijkheid kunnen creëren en welke organisaties in Nederland kunnen bijdragen, bijvoorbeeld door inhoudelijke, organisatorische of financiële steun.

In dit onderzoek stellen we de volgende vragen centraal:

Behoeften en kansen

1. Wat zijn de behoeften van de **specifieke lokale doelgroep**, namelijk de kunstenaars in Lelystad, en de **breder lokale doelgroep**, namelijk de inwoners van Lelystad?
2. Welke **ruimtelijke kansen** en locaties liggen er en welke verdienen nader onderzoek?

Ideeën en ontwikkelpad

3. Welke ideeën zijn te identificeren voor het **ontwikkeltraject** naar een volwassen en structurele faciliteit? Bijvoorbeeld van evenementen, via pop-ups tot een structurele opzet.

Partijen en rollen

4. Wie zijn mogelijke **initiatiefnemers of trekkers** binnen en buiten Lelystad (zowel publiek als privaat) om die ideeën vorm te geven?
5. Welke **financiële dragers** zijn te identificeren, zowel publiek als privaat, zowel binnen als buiten Lelystad?

¹ 'Beleidsvisie voor het cultuurbeleid 2024-2030', Besluitdocument Gemeente Lelystad 2023

6. Wat is een realistische en passende **rol van de gemeente** bij dit initiatief, op korte en op langere termijn?

Daarnaast gaf de gemeente Lelystad enkele specifieke aandachtspunten mee voor het beantwoorden van de kernvragen, die wij in dit onderzoek hebben meegenomen (zie bijlage 1).

1.3 Onze aanpak

We hebben dit onderzoek stapsgewijs aangepakt samen met de gemeente en verschillende stakeholders. In samenwerking met de gemeente hebben we bepaald met wie wij in gesprek zijn gegaan. De resultaten van een eerste gespreksronde, samen met de resultaten van deskresearch, boden ons inzichten voor een eerste schets van enkele scenario's. Dit leidde tot een tweede ronde gesprekken, zowel binnen als buiten Lelystad, waarbij we dieper op de scenario's zijn ingegaan. Deze stapsgewijze aanpak bood ons de mogelijkheid om aan te sluiten bij de behoeften van de lokale doelgroepen en spelers in het veld, een ontwikkeling op gang te brengen en vanaf het begin heldere verwachtingen te scheppen over de rol en positie van de gemeente. Daarmee is een beeld op hoofdlijnen gecreëerd met mogelijke scenario's voor een presentatie-instelling voor beeldende kunst in Lelystad en een eerste indicatie van wat daarvoor nodig is. Dit verkennende rapport toont de resultaten van het onderzoekstraject, als basis voor besluitvorming over de volgende stappen in het proces. Het onderzoek is afgerond met een rondetafelgesprek met betrokkenen in het onderzoek (zie bijlage 2).

1.4 Eerder onderzoek naar beeldende kunst

In 2009 liet de gemeente Lelystad al eens een onderzoek uitvoeren naar mogelijke voorzieningen voor beeldende kunst, in het kader van de toenmalige bezuinigingen en herstructurering van het **Centrum voor Beeldende Kunst**. Dit onderzoek² bracht aan het licht dat zowel de infrastructuur als het budget voor professionele beeldende kunst in Lelystad beperkt zijn. Het onderzoek wees op de aanwezigheid van veel kleine, losse initiatieven van onderop, maar er was geen professionele locatie waar kwaliteitskunstenaars hun werk konden presenteren. Dat werd als een gemis ervaren. Het onderzoek ging overigens niet in op de bredere vraag van een mogelijke kunsthall of museum voor een breder publiek, zoals thans wel aan de orde is.

Het onderzoek van 2009 mondde uit in vijf scenario's om iets te doen voor met name de lokale beeldend kunstenaars, met als voorkeursscenario de oprichting van een kleinschalig projectbureau. Dit projectbureau zou in samenwerking met andere partijen een scala aan projecten kunnen realiseren, zoals exposities, manifestaties, een kunstwebsite, discussies, artist-in-residences, en een jaarlijkse summer academy.

Ondanks de positieve intenties en aanbevelingen uit het onderzoek zijn er in de afgelopen jaren voor zover ons bekend geen concrete stappen ondernomen om dat voorkeursscenario verder uit te werken. Wel zijn enkele van de geschetste activiteiten opgepakt door de Stichting **Kunstcentrum De Kubus**, die een waaier van (ook beeldende) kunstactiviteiten voor de eigen inwoners realiseert, waaronder cursussen, educatieprogramma's en exposities. In de behoefte aan een meer structureel aanbod van beeldende kunst in Lelystad voor een bredere doelgroep (ondersteuning, promotie, expositie) op een niveau dat past bij de voorgenomen groei van de stad, is nog niet (of niet in voldoende mate) voldaan.

Kunstcentrum De Kubus biedt een breed kunst- en culturaanbod voor amateurkunstenaars in Lelystad. Het centrum biedt workshops en cursussen aan voor jong en oud, en heeft een tentoonstellingsruimte waar deelnemers hun werk kunnen presenteren.

1.5 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk schetsen wij de achtergrond voor dit onderzoek en de context van het cultuurbeleid in Lelystad. In hoofdstuk 3 formuleren wij enkele kernvragen die van belang zijn om tot een voorkeursscenario te komen. De kernvragen vormen ook het afwegingskader voor de scenario's. Daarna formuleren wij in hoofdstuk 4 de verschillende scenario's die wij perspectiefvol achten. Wij presenteren deze volgens een vaste opzet aan de hand van het afwegingskader van kernvragen. In hoofdstuk 5 plaatsen wij de verschillende scenario's in het perspectief van verbinding. Wij sluiten deze verkenning af met vijf aanbevelingen om van ideeën naar afweging en vervolgens uitvoering te komen en welke elementen daarbij van belang (kunnen) zijn.

² 'Een voorziening voor beeldende kunst in Lelystad' Corrosia! Almere Haven i.s.m. Totaal/Mirjam van der Linden, november 2019

2. Lelystad en beeldende kunst

In dit hoofdstuk beschrijven we de achtergrond en positie van Lelystad voor zover relevant voor deze verkenning. We laten op hoofdlijnen zien hoe Lelystad zich ontwikkelt, aan welke uitdagingen Lelystad het hoofd moet bieden en welke ambities er zijn voor de stad en voor de kunst- en cultuursector in het bijzonder. Dit hoofdstuk weerspiegelt zowel het deskresearch als de waarnemingen uit de gesprekken.

2.1 Lelystad groeistad

Lelystad staat, vooral vanwege de relatief snelle maar ook grillige groei in een nog jonge provincie, voor enkele specifieke uitdagingen en knelpunten. Dit zowel demografisch als economisch, maar ook voor wat betreft publieke voorzieningen.

De ambitie van Lelystad is om in 2040 uit te groeien van thans 84.000 inwoners³ tot een zelfstandige, duurzame en economisch sterke stad met 100.000 inwoners. Lelystad heeft voor deze forse groei ook de fysieke ruimte, wat onderscheidend is vergeleken met andere steden in het land. De groeiambitie is vastgelegd in het Raadsakkoord 2022-2026⁴. Daarin committeert de gemeente zich aan het versterken van urbanisatie, het vergroten van maatschappelijke veerkracht, en het stimuleren van samenwerking tussen verschillende partijen. Een van de uitdagingen is het aantrekken van inwoners met een hogere economische status naar de stad.

De ambitie voor Lelystad 2040 is als volgt verwoord in het Koersdocument:

“Lelystad, hoofdstad van de nieuwe natuur, is in 2040 een zelfstandige, sociaal veerkrachtige, duurzame, aantrekkelijke en economisch sterke stad met 100.000 inwoners. Hiervoor gaat Lelystad haar potentie volop benutten en kiest voor haar unieke kwaliteiten én de onderscheidende regionale positie.”⁵

Om deze ambitie te realiseren acht de gemeente noodzakelijk dat de stad over voldoende kwalitatieve publieke en commerciële voorzieningen beschikt, passend bij

³ Statistieken gemeente Lelystad 2024, <https://allecijfers.nl/gemeente/lelystad/>

⁴ Raadsakkoord 2022 -2026 ‘Samen voor Lelystad’, vastgesteld 28 juni 2022.

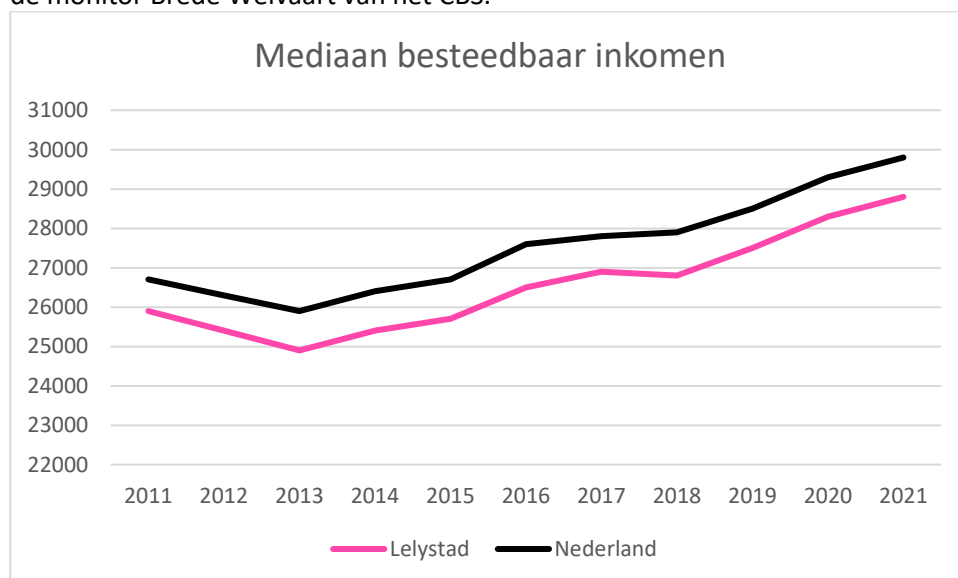
⁵ Koersdocument Lelystad 2040. Gemeente Lelystad, pagina 3, 20 maart 2020

het groeiende inwonertal. De beschikbare ruimte en gunstige locatie voor met name logistieke bedrijvigheid biedt potentieel voor Lelystad als regionale of centrale vestigingsplaats voor ondernemers die niet alleen regionaal, maar ook landelijk georiënteerd zijn. Daarnaast zal met de groei van de stad – en mogelijk ook de groei van het gemiddeld inkomen – het verdienpotentieel en de afzetmarkt in de stad zelf kunnen doorgroeien, waardoor ook potentie voor andere, meer dienstverlenende bedrijvigheid kan toenemen.⁶

2.2 Bevolking nu en in de toekomst

Lelystad is tot op heden nog niet de provinciehoofdstad zoals aanvankelijk beoogd was. De draagkracht van de bevolking, wordt al jaren onvoldoende geacht om in sterke publieke en commerciële voorzieningen te voorzien. De stad is niet in staat om de benodigde voorzieningen te bekostigen.⁷

Dit wordt onder meer toegeschreven aan het feit dat in Lelystad relatief veel mensen wonen met een lage sociaaleconomische status (SES)⁸. Grote bevolkingsaantallen bleven aanvankelijk uit, en er hebben zich weinig hoogopgeleiden gevestigd. Opleiding, inkomen en beroep zijn belangrijke indicatoren voor het bepalen van de SES. We zien in Lelystad inmiddels wel een groei in het besteedbaar inkomen, en ook de werkloosheid is in de afgelopen jaren gedaald. Toch blijft het inkomen lager, en de werkloosheid hoger dan het Nederlands gemiddelde. Dit is bijvoorbeeld te zien in de grafieken hieronder uit de monitor Brede Welvaart van het CBS.⁹

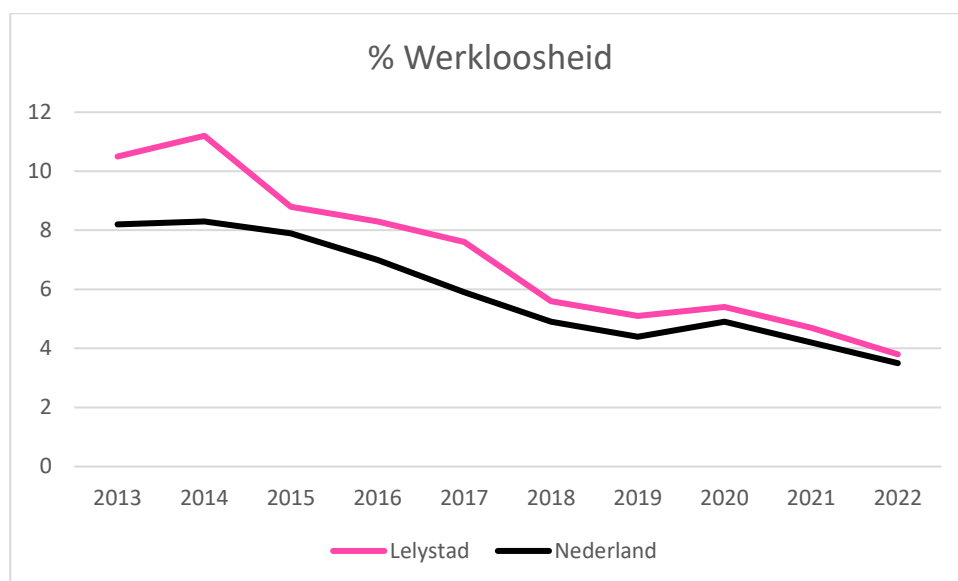
Mediaan besteedbaar inkomen. Bron: CBS. <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/regionale-monitor-brede-welvaart/indicator>

⁶ Koersdocument Lelystad 2040. Gemeente Lelystad, pagina 2, 20 maart 2020

⁷ Koersdocument Lelystad 2040. Gemeente Lelystad, pagina 2, 20 maart 2020

⁸ Koersdocument Lelystad 2040. Gemeente Lelystad, pagina 2, 20 maart 2020

⁹ Monitor Brede Welvaart. CBS. <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/regionale-monitor-brede-welvaart/indicator>

Werkloosheid % van de beroepsbevolking. Bron: CBS. <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/regionale-monitor-brede-welvaart/indicator>

Gemiddeld genomen scoort de stad nog redelijk op inkomen, werkgelegenheid en gezondheid in vergelijking met andere 70.000-90.000 steden, maar er is sprake van een concentratie van deze problematieken in een aantal jaren 70 en 80-wijken (ruimtelijke segregatie). Ook is sprake van overerving van armoede. Veel Lelystedelingen staan aan de zijlijn. Het relatief praktische opleidingsniveau speelt Lelystad parten.¹⁰

De afgelopen jaren is fors geïnvesteerd in omliggende nationale en regionale 'harde' infrastructuur zoals verbindingen naar Amsterdam en Schiphol, de Hanzelijn, Flevokust Haven en de Westfriisaweg in Noord-Holland Noord. Ook zijn stappen gezet naar de (door)ontwikkeling van Lelystad Airport, al heeft dat laatste nog niet gebracht wat aanvankelijk voorzien was. Verdere ontwikkeling van deze infrastructuur kan Lelystad een multimodaal knooppunt maken dat aantrekkelijk is voor bedrijven, en een uitkomst kan bieden mede voor de krappe woningmarkt elders. De uitdaging is om de stad aantrekkelijker te maken voor nieuwe bewoners met draagkracht, zodat een evenwichtigere stad ontstaat die in staat is op eigen benen te staan. Dit betekent dat de stad meer hoogopgeleiden zou moeten aantrekken. Dat zal ook de draagkracht voor maatschappelijke voorzieningen naar verwachting doen toenemen.¹¹

¹⁰ Koersdocument Lelystad 2040. Gemeente Lelystad, pagina 2, 20 maart 2020

¹¹ Koersdocument Lelystad 2040. Gemeente Lelystad, 20 maart 2020

2.3 Huidig cultureel landschap

Accent op podiumkunsten

Het huidige culturele landschap van Lelystad omvat verschillende voorzieningen. De stad beschikt met name over goede voorzieningen voor podiumkunsten, met het opvallende Agora Theater als in het oog springende centrale locatie. Daarnaast huisvest de gemeente meer het poppodium Corneel, dat met een capaciteit van 400 bezoekers het grootste poppodium vormt in Flevoland. Dit podium is er met name voor lokale bands en talentontwikkeling in de regio. Bij de verzelfstandiging van Corneel in 2023 zijn plannen gepresenteerd om het poppodium uit te breiden met nieuwbouw, waarmee de podiumkunsten een extra impuls zouden krijgen. De gemeente heeft voor de nieuwbouw in de meerjarenbegroting middelen gereserveerd die een start van de bouw in 2026 mogelijk maken, in samenhang met andere bouwontwikkelingen in het Theaterkwartier.¹²

*In het stadshart van Lelystad staat het karakteristieke **Agora theater**. Met 140 voorstellingen per jaar in de genres toneel, kindertheater, dans, klassieke muziek, wereldmuziek & jazz, cabaret en musical & show, kan het als een van de grotere theaters worden beschouwd.*

Beeldende kunst en musea

Gaat het om beeldende kunst en musea, dan is het aanbod echter beperkt. Met Batavialand en het Aviodrome kent Lelystad weliswaar twee goedbezochte musea met bovendien een erfgoedcentrum, maar deze musea bieden een specifieke collectie op het gebied van scheepvaart, watermanagement en Zuiderzeehistorie (Batavialand), respectievelijk lucht- en ruimtevaart. Het gaat hier niet om beeldende kunsten. Ook met deze musea blijft het museale aanbod in geheel Flevoland (en

in Lelystad in het bijzonder), achter bij het landelijk gemiddelde. De meeste Nederlanders wonen gemiddeld 4,1 kilometer van een museum. Inwoners van Flevoland zijn met een afstand van gemiddeld 11,9 kilometer veel

verder van een museum verwijderd. In geen enkele provincie is die afstand zo groot. In

*Museum **Batavialand** bestaat uit een scheepswerf en museum over de geschiedenis van het Zuiderzeegebied en het watermanagement in Nederland.*

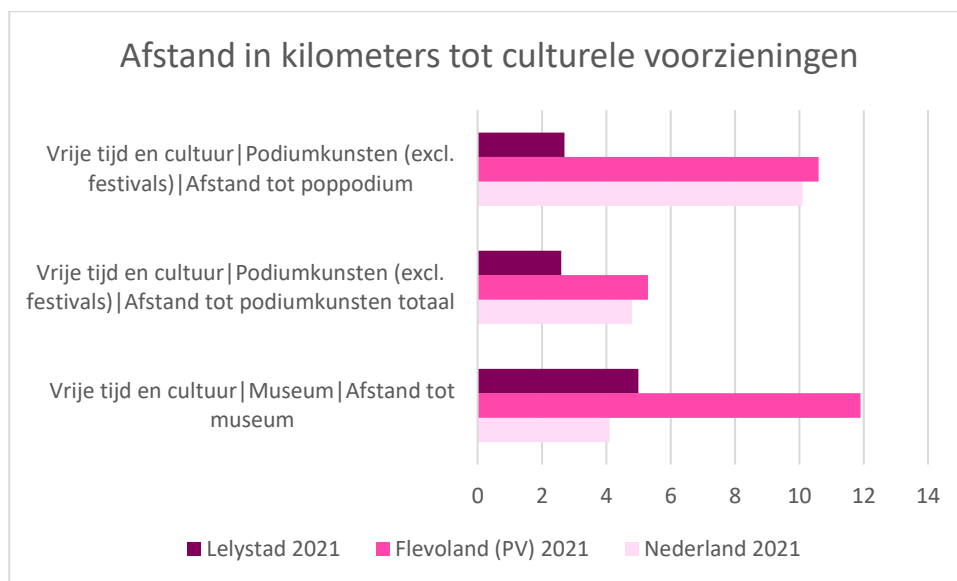
Lelystad is de afstand tot het dichtstbijzijnde museum gemiddeld 5 kilometer. Lelystad loopt ten opzichte van andere Nederlandse steden dus achter wat betreft de nabijheid van culturele voorzieningen in de vorm van musea.¹³

*Luchtvaartmuseum **Aviodrome**, gevestigd op Lelystad Airport is het grootste Nederlandse museum voor lucht- en ruimtevaart. Het museum vertelt de geschiedenis van de burgerluchtvaart. Met ruim 100 toestellen, ruim 6.000 m2 aan oppervlakte trekt het museum jaarlijks zo'n 150.000 tot 180.000 bezoekers.*

¹² 'Nieuwbouw poppodium Corneel toch in het Theaterkwartier' Flevopost, 29 juni 2023

¹³ CBS Statline: <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/80305ned/table>

Afstand tot culturele voorzieningen. Bron: CBS Statline:
<https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/80305ned/table>

De leemte op het gebied van beeldende kunst wordt ten dele opgevuld door De Kubus. Dit kunstcentrum biedt expositieruimte voor amateur- en semiprofessionele kunstenaars, naast incidentele programmering voor werk van professionele kunstenaars uit heel Nederland. Ook het stadhuis van Lelystad biedt in de publieksruimte inwoners de gelegenheid om op laagdrempelig niveau kennis te maken met lokale beeldende kunst, via wisselende exposities in en om de Burgerzaal. Daarnaast kent de stad enkele tijdelijke exposities zoals *Tour of Art Flevoland* en *Zilver op Water*. Ook vinden in het nabij de woonkernen gelegen Natuurpark Lelystad al sinds 2005 in de zomermaanden exposities van lokale beeldende kunst plaats onder de naam *Natuurkunstpark*. Dat betreft een kunstroute georganiseerd door Kunstenaars Flevoland in samenwerking met Het Flevo-landschap. Kunstenaars Flevoland is de vereniging van professionele kunstenaars en telt circa zestig leden uit onder meer beeldende disciplines zoals schilders, tekenaars, beeldhouwers, fotografen, grafici, edelsmeden en keramisten.

Musea voor beeldende kunst in de omgeving

Landschapskunst

Grote namen treffen we wel aan in de Flevolandse landschapskunst. Lelystad en enkele andere gemeenten in de provincie huisvesten een bijzondere collectie Land Art oftewel landschapskunstwerken. Dat is heel bijzonder: nergens ter wereld zijn zoveel Land Art kunstwerken op korte afstand van elkaar te vinden als in Flevoland. Deze vorm van beeldende kunst is opgenomen in de fysieke omgeving en andersom. In de jaren zeventig kwam *land art* op als kunstvorm die zich verzette tegen instituties als musea en hun inkadering: kunstenaars voelden de behoefte om uit musea en hun beperkingen te breken, ook met onder meer performancekunst op verrassende locaties en via nieuwe media. Inmiddels hebben sommige instituties deze kunstvorm juist omarmd: land art wordt steeds vaker in opdracht gecreëerd. Daardoor heeft de definitie van landschapskunst zich sterk ontwikkeld.¹⁴ Hieronder lichten we enkele werken uit die in en om Lelystad staan.

¹⁴ Land Art Flevoland. <https://www.landartflevoland.nl/verdieping/land-art-lives/>

De sculptuur **Exposure** is een stalen mensenbeeld opgebouwd uit staven en knopen, die gehurkt zit op de strekdam in Lelystad en uitkijkt over het Markermeer. De kunstenaar is geïnspireerd door het door mensenhanden gemaakte open polderlandschap van Flevoland, gekenmerkt door de talrijke windmolens en elektriciteitsmasten met de daartussen gespannen hoogspanningskabels die het zenuwstelsel vormen van dit cultuurlandschap.

Het golvende kunstwerk **Aardzee** van Piet Slegers (gemeente Zeewolde) doorbreekt de horizontale lijnen van de vlakke polder en verwijst naar de zee die hier ooit lag.

Observatorium Observatorium (1977) van Amerikaanse kunstenaar Robert Morris ligt aan de Swiftringweg en bestaat uit twee concentrische aarden wallen. In deze cirkels zijn drie uitsparingen gemaakt, die een blik werpen op het oneindige open polderlandschap. Door de vizieren is aan het begin van de seizoenen, tijdens de zonnwende, de zonsopkomst te zien. In het Observatorium wordt al ruim veertig jaar tijdens het Sunsation Festival de zonsopkomst gevierd met poëzie en muziek. bestaat uit twee concentrische aarden wallen. In deze cirkels zijn drie v-vormige uitsparingen gemaakt, die uitzicht bieden op het oneindige open polderlandschap. Door het middelste stalen vizier is aan het begin van de lente en de herfst, wanneer de dag en de nacht even lang zijn, de zonsopkomst te zien.

Het geluidskunstwerk **Engelen/ Angels** is vanuit de auto te beluisteren op de dijk tussen Lelystad en Enkhuizen.

2.4 Cultuurvisie Lelystad 2024-2030

Met de vaststelling van het Raadsakkoord heeft de gemeenteraad in juni 2022 de lijnen voor het gemeentelijk cultuurbeleid voor de komende jaren uitgezet. Op basis van deze kaders en met de inbreng vanuit het culturele veld heeft de gemeente de cultuurvisie nader uitgewerkt in de Beleidsvisie voor cultuur met een uitvoeringsprogramma.¹⁵

Voor de komende jaren zet Lelystad in op de versterking van het poppodium. Met name op dit terrein is Lelystad in staat om als hoofdstad van de provincie een zekere centrumfunctie voor haar omgeving in te vullen op het gebied van cultuur.

De gemeente wil met de cultuurvisie de komende jaren ook inzetten op de versterking van de infrastructuur voor *beeldende* kunst, die dus nog relatief achterblijft. Dit omvat de verbetering van expositiemogelijkheden voor beeldende kunst die in deze verkenning centraal staat, en een toename van de mogelijkheden voor het plaatsen en tonen van kunst in de openbare ruimte. Daarnaast wil Lelystad met de cultuurvisie inzetten op het verstrekken van projectsubsidies om organisaties in staat te stellen uitvoeringen, presentaties en manifestaties te organiseren op het gebied van beeldende kunst.

Een kanttekening bij deze beleidsvoornemens is wel dat de financiële ruimte voor de gemeente beperkt is. In het gemeentelijk beleid ontbreekt al jaren een structurele financiële voorziening voor het plaatsen van beeldende kunst of de toepassing van vormgeving in de openbare ruimte. Daarom wordt een beleidskader ontwikkeld voor een structureel beleid voor de toepassing van kunst in de openbare ruimte. Voor de toekomst gaf het college van B&W in een brief aan de gemeenteraad aan dat zij een integrale herafweging wil maken voor de programmabegroting 2025-2028. De gemeente krijgt te maken met structurele tekorten en zal een ombuigingstraject in gang (moeten) zetten om te komen tot een evenwichtig en reëel financieel perspectief. Hierbij wil de gemeente de groeiambities van de stad tegelijkertijd wel overeind houden. De specifieke uitgaven voor bestaande cultuurinstellingen worden echter meegenomen in het ombuigingstraject.¹⁶ Deze inzet op structurele bezuinigingen beperkt de mogelijkheden om in de komende jaren te investeren in (nieuwe) culturele voorzieningen.

2.5 Conclusie: een kip-ei probleem

Deze beschouwing op hoofdlijnen laat zien dat Lelystad, als hoofdstad van de nog jonge provincie Flevoland met een grillige ontwikkelingsgeschiedenis, een stad is met veel specifieke uitdagingen en sociaal-maatschappelijke aandachtspunten. De gemeente kent momenteel nog een beperkt cultureel aanbod, vooral als het gaat om beeldende kunst van hoge, professionele kwaliteit. Op het gebied van podiumkunsten en amateurkunsten heeft Lelystad al meer faciliteiten te bieden, maar het vraagt continue

¹⁵ Beleidsvisie voor het cultuurbeleid 2024-2030, gemeente Lelystad.

¹⁶ Informatienota voor de raad: Ombuigingsopgave en integrale weging programmabegroting 2025 – 2028, p.31. 2 juli 2024.

aandacht en middelen om dat aanbod op niveau te houden en verder te versterken. De gemeente heeft nu de ambitie om te groeien tot een stad met 100.000 inwoners in een meer evenwichtige balans, met een bijpassend voorzieningenniveau, passend bij een centrumgemeente en provinciale hoofdstad. De ambitie is om te komen tot om meer evenwichtige bevolkingssamenstelling in sociaal-economische status en opleidingsniveaus. Daarbij hoort een investering in culturele voorzieningen.

Hier is echter sprake van een kip-ei probleem. Enerzijds lijkt er nog weinig draagkracht te zijn onder de huidige inwoners voor culturele voorzieningen die passen bij 'een grote stad' in Nederland. Anderzijds verzwakt juist het gebrek aan culturele voorzieningen de aantrekkingskracht van de gemeente op inwoners met een hogere sociaal-economisch profiel. Het realiseren van een bloeiend cultureel landschap in Lelystad vereist een doelgerichte aanpak en investeringen op verschillende niveaus, om deze impasse te kunnen doorbreken. Een dilemma is echter dat op korte termijn de investeringsruimte van de gemeente beperkt is. Lelystad moet dus zorgvuldig nadenken over de wijze waarop het tekort aan culturele voorzieningen kan worden ingelopen.¹⁷ In die context heeft deze verkenning naar scenario's plaatsgevonden.

¹⁷ Informatienota voor de Raad: Ombuigingsopgave en integrale weging programmabegroting 2025 – 2028, p.1. 2 juli 2024.

3. Van kernvragen naar afwegingskader

Op basis van de gesprekken met verschillende stakeholders zijn we tot aantal kernvragen gekomen die richting kunnen geven bij het formuleren van scenario's voor een locatie of presentatie-instelling voor beeldende kunst. Zij vormen tegelijk ook het afwegingskader voor de gemeente om een keuze te maken in de scenario's.

De drie *inhoudelijke* kernvragen zijn:

- Hoe ziet een presentatie-instelling voor beeldende kunst eruit, welke varianten zijn er om uit te kiezen?
- Voor wie doen we het eigenlijk, welke doelgroepen hebben er baat bij en wat zijn hun overwegingen?
- Wat past bij het beste bij 'het verhaal van Lelystad'?

In het verlengde hiervan stellen wij twee kernvragen centraal, die op het uitvoerend en procesmatig vlak liggen. Deze zijn van belang om de haalbaarheid van scenario's af te wegen. De twee *procesmatige* kernvragen zijn:

- Wie neemt het initiatief, waar ligt het draagvlak?
- Wie zal dat betalen, waar ligt het perspectief op financiering?

In de onderstaande paragrafen diepen wij deze vijf kernvragen uit. Bij de presentatie van de scenario's in hoofdstuk 4 komen zij als afwegingskader terug.

3.1 Hoe ziet een presentatie-instelling voor beeldende kunst eruit?

Presentatie-instellingen voor beeldende kunst zijn er in allerlei soorten en maten. Hieronder zetten we verschillende vormen uiteen, met daarbij aandacht voor **een passende rol voor de gemeente** om iets dergelijks te realiseren. De rol van de gemeente varieert met de grootte, het bereik en de gewenste impact van de instelling. In alle gevallen is gemeentelijke betrokkenheid belangrijk voor het succes en de continuïteit. Daarbij vraagt elke vorm weer om andere investeringen, zoals in een fysieke locatie, in aantal tentoonstellingsruimten, in specifieke klimaatcondities voor gebouwen in logistieke investeringen of in bestuurlijk draagvlak, menskracht en management.

Presentatieplek voor lokale kunst

Een laagdrempelige presentatieplek voor lokale kunst is een faciliteit in een (publiek) gebouw waar kunstenaars uit Lelystad en omgeving hun werk kunnen tentoonstellen, zonder strenge selectiecriteria en met toegankelijke voorwaarden voor deelname. Een voorbeeld hiervan is de presentatieplek in het gemeentehuis van Lelystad, waar

Beeldende kunst in het stadhuis van Lelystad.
Eigen foto

lokale kunstenaars hun creaties presenteren aan het publiek. Dit concept zou ook in andere gebouwen waar publieksbereik is kunnen worden toegepast. Kunstpresentatie wordt dan als nevenfunctie toegevoegd aan een gebouw met een andere primaire functie. De rol van de gemeente omvat het beschikbaar stellen van ruimtes in gebouwen, het bieden van ondersteuning bij de organisatie van tentoonstellingen, het promoten van exposities onder de lokale gemeenschap, het faciliteren van andere gebouw eigenaren om ruimte beschikbaar te stellen en eventueel het bekostigen van beheer en onderhoud van dit soort tentoonstellingsruimtes.

Galerieën: Dit zijn kleinschalige private locaties gericht op het presenteren en verkopen van kunst, vaak voor zowel lokale of opkomende kunstenaars als voor kunst van elders. Voorbeelden hiervan zijn de galleries Onrust, Andriesse Eyck en Annet Gelink in Amsterdam of Hiva Oa Art Gallery in Lelystad). Dit zijn in beginsel particuliere initiatieven. Galerieën zijn vaak in staat om een (lokale) private kring van kunstliefhebbers aan zich te binden waar ook geldgevers onder te vinden zijn. Vanwege hun netwerk en klantenkring kunnen zij vaak ook een rol spelen bij talentontwikkeling. De rol van de

Hiva Oa Art Gallery Lelystad. Bron:
<https://www.hivaoa.nl/>

gemeente kan ondersteunend zijn door incidenteel subsidies of ondersteuning te bieden aan kunstinitiatieven en galerieën, bijvoorbeeld door evenementen te ondersteunen, door het beschikbaar stellen van betaalbare ruimtes of door het faciliteren van samenwerkingen met andere culturele instellingen.

Kunst in de openbare ruimte: Kunst in de openbare ruimte omvat kunstwerken die specifiek zijn ontworpen voor en geïntegreerd zijn in de openbare ruimte, zoals parken, pleinen, straten en gebouwen. De Land Art-werken in Flevoland in en nabij Lelystad zijn hier ook voorbeelden van. Rondom beeldbepalende kunstwerken kunnen evenementen en activiteiten georganiseerd worden. Voorbeelden zijn Sculpture International Rotterdam (SIR) met werken zoals 'Santa Claus' van Paul McCarthy en het beeldenpark Skulptur Bredelar (Almen) dat moderne kunst integreert in de natuurlijke omgeving. Aangezien het kunst in de openbare ruimte betreft, is de

Skulptur Bredelar. Bron:
<https://herbertnouwens.nl/projecten/skulptur-bredelar/>

gemeente hier in beginsel de initiatiefnemer, opdrachtgever en beheerder van de kunstwerken, maar er kan ook ruimte voor het particuliere initiatief geboden worden bij het organiseren van events.

Kunstplatforms: Dit zijn organisaties die actief en structureel ruimte bieden aan (experimentele) kunst en nieuw talent, vaak met een focus op community en participatie. Kunstplatforms zoals Kunstpodium T (Tilburg), Nest (Den Haag) en Het Wilde Weten (Rotterdam) zijn voorbeelden van initiatieven die ruimte bieden aan experimentele kunst en talentontwikkeling, en ook de verbinding leggen naar het (vaak lokale) publiek. Dergelijke platforms profileren zich vaak met opeenvolgende (thematische) evenementen en initiatieven. Zij gedijen met name goed in gemeenten waar kunstvakopleidingen gehuisvest zijn en de inwoners al enige affiniteit met beeldende kunsten hebben. Gemeenten kunnen dit soort initiatieven ondersteunen door bij te dragen aan financiering voor tentoonstellingen en educatieve programma's of projecten te ondersteunen. Ze kunnen ook helpen bij het vinden van geschikte locaties en het faciliteren van netwerkmogelijkheden binnen de culturele sector. Kunstplatforms met voldoende achterban zijn doorgaans in staat om crowdfundingacties op te zetten voor (bescheiden) financiering van activiteiten of evenementen.

Tess Martin in Het Wilde Weten Rotterdam. Bron: <https://www.hetwildeweten.nl/artist-in-projectspace-tess-martin/>

Middelgrote kunsthallen en lokale musea: kunstinstellingen die een bredere programmering hebben, tijdelijke tentoonstellingen en activiteiten combineren met een permanente expositie, en regionale of ook nationale bekendheid hebben verworven. Deze instellingen hebben vaak een lange historie die verbonden is aan de geschiedenis van de vestigingsplaats. Zij beschikken veelal over collecties die door particuliere verzamelaars zijn opgebouwd. Vaak hebben zich groepen van vrijwilligers gevormd die deze historie willen behouden en hand- en spandiensten verrichten in de exploitatie of bij het ontvangen en begeleiden van bezoekers. Private funding is vaak aan de orde (geweest) bij de oprichting en stichting, en vaak ook in de business case van de lopende exploitatie. Deze instellingen kunnen doorgroeien tot onmisbare culturele ankers in de desbetreffende gemeente. Voorbeelden van middelgrote kunstcentra zijn Kunsthal Rotterdam, Stedelijk Museum Schiedam, Van Abbe museum (Eindhoven) en De Pont Museum (Tilburg), die alle een breed scala aan tentoonstellingen en educatieve programma's aanbieden. Voor middelgrote kunstcentra speelt de gemeente een belangrijke rol door structurele financiering te verstrekken met subsidies voor tentoonstellingen en publieksprogramma's, en door cultureel beleid te voeren dat de positie van het centrum versterkt binnen de lokale en regionale culturele infrastructuur. Ook kan rijksfinanciering aan de orde zijn via het landelijk opererende Mondriaan Fonds. Ontwikkeling van nieuwe locaties op dit

Figuur 1: De Pont Museum Tilburg. Bron: <https://www.museum.nl/nl/de-pont-museum>

niveau vindt vaak plaats binnen grotere gemeentelijke gebiedsontwikkeling, waarbij culturele voorzieningen integraal worden meegenomen in het financiële plaatje van het gebied. Gezichtsbepalende bedrijven in de gemeenten en de regio kunnen bereid gevonden worden om via sponsoring hun naam en regionale oriëntatie aan dergelijke instellingen te verbinden, zowel bij de start als in de exploitatiefase.

Nationaal en internationaal gerenommeerde kunstinstellingen: Dit zijn de toonaangevende musea en kunstcentra met een provinciale, nationale of wereldwijde reputatie, waar zich belangrijke collecties bevinden en grote tentoonstellingen plaatsvinden. Nationaal en internationaal gerenommeerde

Figuur 2: Museum de Fundatie Zwolle. Bron: <https://www.museumdefundatie.nl/>

kunstinstituten zijn onder andere het Rijksmuseum (Amsterdam), de Fundatie (Zwolle) en Museum Boijmans Van Beuningen (Rotterdam). Zij staan bekend om hun uitgebreide en hoogstaande collecties, vaak in gebouwen die architectonisch in het oog springen. Voor nationaal en internationaal gerenommeerde kunstinstituten speelt de gemeente een rol in het verstrekken van structurele financiering, en door het

internationale profiel van het instituut te versterken via samenwerkingen en netwerkvorming op nationaal en internationaal niveau. Dergelijke topkunstinstituten hebben zich in vele decennia ontwikkeld en maken onderdeel uit van de culturele basis-infrastructuur (BIS), op grond waarvan het rijk de structurele financiering biedt, vaak in belangrijke mate aangevuld door sponsoring van grote, internationaal opererende bedrijven die hun naam aan de internationale topkwaliteit willen verbinden. Ook gemeenten zijn vaak financieel betrokken bij deze toonaangevende instellingen.

3.2 Voor wie doen we het eigenlijk?

De gemeente Lelystad wil kunst en cultuur stimuleren om **verbinding in de stad** te bevorderen, tussen inwoners en cultuurmakers, wijken en het centrum, sociaal domein en economie. Kunst geeft betekenis aan de stad. Daarom is het relevant om vast te stellen om welke groepen het gaat en om nader te onderzoeken welke behoeften deze groepen hebben, en hoe beeldende kunst hierbij kan helpen. We onderscheiden voor deze verkenning vier *doelgroepen*: de huidige inwoners (inclusief diegenen die zich bezighouden met beeldende kunst), de toekomstige (nieuwe) inwoners, de bezoekers van buiten en het bedrijfsleven.

Huidige inwoners

Het tweede hoofdstuk van dit rapport beschrijft de *brede bevolkingssamenstelling* van gemeente Lelystad, die anders is dan in de meeste andere Nederlandse gemeenten en steden. Uit de gesprekken met verschillende stakeholders komt naar voren dat de zichtbare behoefte aan professionele beeldende kunst bij de huidige bevolking van

Lelystad over het algemeen niet groot is¹⁸. Er lijkt weinig interesse onder de huidige bewoners om beeldende kunst 'van naam en faam' in een museale setting te beleven, en ook weinig animo om daar actief aan te gaan werken en/of om het Lelystadse culturele erfgoed te beschermen en uit te dragen. Met andere woorden, er is zowel weinig behoefte aan een museale functie, als weinig organisatiekracht om deze van onderop op te zetten. Voor podiumkunsten lijkt de interesse groter, ook voor uitvoeringen op hoog niveau in concertomgeving. Vanuit de huidige bewoners zou voor de hand liggen om het accent te leggen op (professionele) podiumkunsten dan op (professionele) beeldende kunst.

Tegelijkertijd wordt wel een behoefte gesignaleerd bij de bevolking om zelf actief met beeldende kunst bezig te zijn en dit te presenteren aan *'friends and family'*. In deze behoefte aan kunstparticipatie wordt momenteel voorzien door onder andere De Kubus. Ook wordt beeldende kunst ingezet in sociaal-maatschappelijke projecten, vooral gericht op jongeren, waar ook een behoefte gesignaleerd wordt door de gemeente en diverse stakeholders.

Toch is ook onder de huidige inwoners een groep lokale beeldende kunstenaars al actief. Hoewel Lelystad niet veel landelijk erkende kunstenaars heeft, classificeren de lokale kunstenaars zichzelf als professioneel, maar (nog) zonder voldoende naamsbekendheid om bezoekers te trekken of zich met andere professionele kunstenaars te meten. Vanuit deze groep zijn diverse samenwerkingsinitiatieven en tijdelijke tentoonstellingen georganiseerd. De lokale kunstenaars lijken een zekere behoefte aan erkenning te hebben en aan de mogelijkheid om hun kunst te laten zien en te verbinden aan andere kunstinitiatieven. Ze ervaren een gemis aan een professionele expositieruimte die een aanzuigend of stimulerend effect zou kunnen hebben op professionele beeldende kunst van erkend hoog niveau.

Toekomstige inwoners

De gemeente Lelystad heeft de ambitie meer hoogopgeleiden aan te trekken. Onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau¹⁹ laat zien dat mensen die hoogopgeleid zijn vaker een beeldende kunstinstelling bezoeken dan mensen die een middelbare of praktische opleiding hebben genoten. Als de ambitie slaagt, kan de behoefte aan kunst- en culturele voorzieningen dichtbij huis (dus ook in de gemeente Lelystad) wellicht veranderen.

¹⁸ Een systematisch behoefteonderzoek onder de bevolking naar beeldende kunst maakt geen onderdeel uit van deze verkenning. Wij baseren ons in onze analyse op de uitspraken van de stakeholders die wij hebben geïnterviewd.

¹⁹ 'Wat hebben mensen met cultuur?' Culturele betrokkenheid in de jaren tien. P. 28. SCP, 2021

Toeristen en bezoekers

Lelystad heeft enkele belangrijke trekpleisters voor bezoekers van buiten, zoals Batavia Stad als grootste trekpleister en daarnaast ook Lelystad Aviodrome. Ook voor kunstliefhebbers zijn er interessante plekken, zoals de landschapskunstwerken Exposure, het Observatorium, verschillende galerieën, en jaarlijkse exposities zoals 'Tour of Art'. Een sterker cultureel klimaat met een grotere blikvanger dan thans, zou bezoekers mogelijk kunnen verleiden om langer in de stad te blijven, wat mogelijk economische en sociale voordelen oplevert.

Batavia Stad is de eerste fashion outlet in Nederland, gevestigd aan het Markermeer. Het winkelcentrum is een imitatie van een vestingstad. Met een oppervlakte van 31.000 m² en maar liefst 150 winkels, een aantal cafés en meerdere restaurants, trekt de locatie jaarlijks 2.2 miljoen bezoekers.

Bron: [Leisure – Lelystad. City of opportunities \(lelystadopportunities.com\)](#)

Uit gesprekken met betrokkenen komt evenwel nog weinig vertrouwen naar voren dat bezoekers van Batavia Stad ook naar het nabijgelegen museum Batavialand (zouden) gaan, of te verleiden zouden zijn tot bezoek aan een beeldende kunstinstelling door het verschil in profiel tussen bezoekers van Batavia Stad en het museum. Deze winkelende doelgroep zou weinig interesse hebben in beeldende kunst. Verschillende gesprekspartners verwachten echter wel dat Lelystad bezoekers van buiten kan aantrekken op basis van 'het verhaal van Lelystad' (en van Flevoland) als *man made land*. Dat krachtige verhaal heeft de potentie om buitenstaanders aan te trekken. Beeldende kunst kan een middel zijn om het verhaal te vertellen, te illustreren of te verrijken.

Bedrijfsleven

Een sterke culturele sector kan indirect (ook financieel) bijdragen aan de vrijetijdseconomie, inclusief horeca, evenementen, film, theater en aanverwante dienstverlening. Het aandeel van recreatie en toerisme in de totale werkgelegenheid van Lelystad bedraagt 6%, tegenover het landelijke gemiddelde van 6,8%²⁰. De potentie en het verdienpotentieel van een dagje uit in Lelystad worden groter naarmate er ook op cultureel gebied een duidelijk imago ontstaat.

Momenteel is het bedrijfsleven dat zich bezighoudt met de vrijetijdseconomie in Lelystad nog beperkt, maar wel in ontwikkeling. De sector zou mogelijk kunnen profiteren van een beeldende kunstvoorziening als die aansluit bij hun activiteiten en zich onderscheidt van andere locaties. Een bloeiend cultureel klimaat kan ook bijdragen aan een beter vestigingsklimaat voor personeel, vooral voor het hoger opgeleid personeel. Uit onze gesprekken is echter niet gebleken dat het bedrijfsleven momenteel een leidende rol wil nemen in een initiatief om beeldende kunst te stimuleren.

3.3 Wat past bij het verhaal van Lelystad?

Een perspectiefvol initiatief sluit geloofwaardig aan bij de locatie die het betreft. Verbondenheid met de (historie van een) locatie vergroot herkenbaarheid en draagvlak en daarmee ook de kansen voor organisatiekracht en financiering. Daarom moeten we op zoek gaan naar een scenario dat past bij het cultuurhistorische verhaal van Lelystad en van de provincie Flevoland. In de cultuurvisie van de gemeente Lelystad 2024-2030

²⁰ Bron: LISA, 2017 (bewerking I&O Research)

komt dat naar voren als de gemeente uitlegt waarom kunst- en cultuurvoorzieningen belangrijk zijn:

“Cultuur laat ons in allerlei vormen genieten, maakt vrolijk, stemt soms tot reflectie of brengt ons in verwarring. In elk geval leiden cultuur- en kunstuitingen tot bijzondere en betekenisvolle ervaringen die boven het dagelijkse bestaan kunnen uitstijgen. Waar cultuur bijdraagt aan creativiteit en de overdracht van maatschappelijke waarden, codes, tradities en culturele conventies, stimuleren kunstuitingen onze verbeeldingskracht. Ze laten ons lachen, bieden troost, prikkelen bestaande ideeën, toetsen opvattingen reflecteren op maatschappelijke ontwikkelingen en bevorderen het onafhankelijk denken.”²¹

De gemeente geeft hiermee aan dat kunst en cultuur om veel meer gaat dan het overbrengen van ‘beelden’. Kunst vertelt een verhaal. Daarom is het belangrijk om niet alleen na te denken over de *vorm* van de presentatie-instelling, maar vooral om aandacht te geven aan een sterke inhoudelijke context en programmeringslijn. In de gesprekken die wij gevoerd hebben kwam naar voren dat het wenselijk is dat ‘het verhaal van Lelystad’ terugkomt in de programmering en de filosofie van een eventuele kunstinstelling. Niet alleen om inwoners en bezoekers te verbinden aan de presentatievoorziening, maar ook om verschillende nieuwe en bestaande initiatieven aan elkaar te kunnen verbinden.

Het verhaal van Lelystad, dat ook het verhaal van Flevoland en Nieuw Land omvat, draait om de inpoldering door de eeuwen heen, met Flevoland en Lelystad als het product *man made land*. Dit thema kwam duidelijk als onderscheidend naar voren in alle interviews. Dit verhaal is verweven in de identiteit van de inwoners en de structuren van het landschap. Het is ook consistent met de ontwikkeling van andere initiatieven op voorzieningenniveau, zoals Nationaal Park Nieuw Land. Als hoofdstad van de provincie kan Lelystad bij uitstek dit verhaal uitdragen en vertellen, en (mede) de locatie bieden voor ontmoeting en culturele uitwisseling. Beeldende kunst die verbindt zou dit verhaal moeten omarmen, uitdragen en visueel maken om een breed draagvlak te verkrijgen.

3.4 Wie neemt het initiatief?

Het oprichten van een presentatie-instelling voor beeldende kunst vergt toewijding, creativiteit, energie en verbindend vermogen, zelfs als het gaat om een initiatief op kleine schaal. Op dit moment ontbreekt het in Lelystad aan sterke lokale initiatieven of draagkracht en zijn er weinig mogelijkheden binnen de gemeente om een dergelijk initiatief te initiëren. Soms is sprake van een gevoel van gelatenheid over eerdere mislukte pogingen.

De gemeente (bestuurders en de ambtelijke organisatie) lijken de beperkte financiële armslag op korte termijn te voelen als een beperking in de mogelijkheden om hierin op dit moment een leidende rol te spelen. Het zoeken naar steun van mecenaat-figuren met visie en draagkracht, en het mobiliseren van krachten binnen Flevoland onder een gezamenlijke vlag, zijn van cruciaal belang. Dit is een uitdaging die zowel binnen Lelystad als in bredere kringen in Flevoland of nationaal moet worden aangepakt. Het initiatief

²¹ Beleidsvisie voor het cultuurbeleid 2024-2030, p. 5. Gemeente Lelystad.

hoeft niet per se van binnenuit te komen, al is de verbinding met de stad, de mensen en de bestaande netwerken wel belangrijk. Samenwerking met andere gemeenten en instellingen, publiek en privaat, kan de organisatiekracht versterken. Dat is in de verschillende scenario's op verschillend niveau vorm te geven.

3.5 Wie zal dat betalen?

In hoofdstuk 2 hebben we laten zien dat de financiële mogelijkheden van de gemeente beperkt zijn. Dat wordt ook weerspiegeld in de financiële paragraaf bij de Cultuurvisie (Cultuurvisie deel II, paragraaf B). Hierin is slechts beperkt budget beschikbaar gesteld voor dit initiatief. De gemeente heeft 100.000 euro gereserveerd voor de verruiming van het culturele voorzieningsniveau om het culturele klimaat op niveau te brengen.

Het realiseren van een kleinschalige presentatieruimte voor amateurkunst vereist een heel andere investering dan bijvoorbeeld een kunsthall of een hoogwaardig museum. Tijdelijke evenementen of voorzieningen vragen weer andere vormen van financiering dan een permanente instelling. De vraag rijst dan wie de financiële ondersteuners kunnen zijn voor elk van deze scenario's. Naarmate een initiatief voor meerdere partijen een toegevoegde waarde heeft, stijgt ook het potentiële financiële draagvlak om te investeren.

In die wetenschap moet de gemeente niet bij voorbaat al afzien van een scenario vanwege beperkte financiële middelen. Te meer daar in de praktijk bestaande kunstinstellingen hun eigen financieringsmodel ontwikkelen met inbreng van verschillende overheden (van gemeente tot rijk) en met actieve fondsenwerving op particulier niveau, van klein en lokaal tot omvangrijk en (inter-)nationaal, van vermogende particulieren tot institutioneel bedrijfsleven. Een tekort aan gemeentelijke middelen kan nooit het leidende principe zijn om iets NIET te willen realiseren. Een gedeelde visie, enthousiasme, lokaal en regionaal draagvlak en de wil om te slagen zijn ingrediënten om een initiatief tot ontwikkeling te brengen. Juist in zo'n traject komt de vraag naar financiering vanzelf naar boven, en ontstaan kansen en strategieën om middelen te werven, uit tal van financieringsbronnen. Waar een wil is, is een weg - waar draagvlak is, is financiering te vinden. Het is belangrijk om niet eerst te gaan wachten op financiële middelen voordat een plan wordt doordacht of actie tot ontwikkeling wordt ondernomen. De zoektocht naar financiering moet juist een integraal onderdeel zijn van het proces om scenario's te ontwikkelen, aan te scherpen en tot realisatie te brengen, gebruikmakend van het principe van 'zwaan kleef aan' en met gelijkgestemde partners. Ook deze zoektocht, naar een passende financiering, verschilt van scenario tot scenario en weegt mee in het afwegingskader.

4. De scenario's

Hieronder schetsen we vier scenario's die wij hebben ontwikkeld op basis van deskresearch, analyse van de huidige situatie en gesprekken uit de eerste gespreksronde. Wij hebben de scenario's de volgende (werk)titels gegeven:

- Kunst op eigen kracht
- Van buiten naar binnen
- Samenwerken met de burens
- Flevo Land Art centraal.

4.1 Scenario 1: Kunst op eigen kracht

Een initiatief van kunstenaars en instellingen uit Lelystad zelf

Beschrijving

Dit scenario focust op de gemeentelijke schaal alleen, en wordt gedragen door de kunstenaars, burgers en bestaande instellingen/organisaties in Lelystad zelf. De basis ligt in de actuele kunstcollecties en -creaties in de stad als centrale collectie. Afhankelijk van de inhoud van de programmering, en de mogelijkheden binnen de gemeente, kan een passende laagdrempelige presentatievoorziening met vooral een lokale (gemeentelijke) uitstraling ontwikkeld worden, in het verlengde van het huidige aanbod. Wij zien dit scenario in twee varianten voor de doelgroep:

- **Smalle variant:** deze richt zich voornamelijk op lokale kunstenaars en creatieven van Lelystad, evenals andere huidige inwoners die al actief zijn in beeldende kunst binnen bestaande programma's.
- **Brede variant:** deze richt zich niet alleen op de al cultureel actieve kunstbeoefenaars, maar ook op inwoners van Lelystad die nog niet actief deelnemen aan beeldende kunst én op bezoekers van buiten Lelystad.

Doelgroepen

Het huidige kunstaanbod in Lelystad is zoals gezegd beperkt en spreekt het grote publiek (nog) niet echt aan. Hoewel het lokale aanbod interessant en creatief is, ontbreken grote namen en gerenommeerde instellingen die regelmatig exposities houden. Museum Batavialand beschikt wel over een potentieel aantrekkelijke collectie van beeldende kunst (vooral gerelateerd aan Flevolands erfgoed zoals *man made land*), maar kan deze eigen collectie op dit moment niet tentoonstellen aan publiek door gebrek aan geschikte faciliteiten op het gebied van beveiliging en klimaat. Bij het grotere publiek is het bestaan van deze collectie onbekend.

Batavialand zou in potentie meer inwoners en bezoekers van buiten kunnen aantrekken door ook beeldende kunst tentoon te stellen, mits exposities regelmatig in een passende ruimte worden getoond, in een context van het verhaal van de provincie en de gemeente Lelystad. Dit vergt aanpassingen aan de tentoonstellingsfaciliteiten en extra investeringen in publiekscommunicatie. Als Batavialand dit kan organiseren, kan het een breder publiek aanspreken en bijdragen aan de doelstellingen van de Cultuurvisie.

Voor het bedrijfsleven is de smalle variant minder interessant vanwege de kleine doelgroep. De brede variant kan navenant meer bezoekers en levendigheid opleveren.

Type kunst en presentatie-instelling

Bij de **smalle variant** van dit scenario ligt de focus op eigentijdse beeldende kunst, zonder specifieke thematische beperkingen, voornamelijk gericht op lokale kunstenaars, inwoners en creatieven die al actief zijn in de kunstwereld. Het draait hierbij om het tonen van 'eigen werk'. In de **brede variant**, gebaseerd op de aanwezige maar nog niet tentoongestelde collectie van Batavialand, richt het scenario zich op een (veel) omvangrijkere periode, met een specifieke focus op het erfgoed en de geschiedenis van Flevoland als nieuw land in de voormalige Zuiderzee.

Aansluiting bij verhaal van Lelystad

De **smalle variant** sluit inhoudelijk niet op voorhand aan bij het verhaal van Lelystad. De **brede variant** sluit daarentegen nauw aan bij het verhaal van Lelystad en kan een waardevolle aanvulling zijn op het bestaande aanbod van beeldende kunst.

Stakeholders en initiatiefnemers

Voor de **smalle variant** zou De Kubus zijn huidige rol kunnen blijven spelen, ter versterking van het huidige aanbod. In de **brede variant** is Batavialand de centrale speler, mogelijk gesteund door het lokale bedrijfsleven indien wordt ingespeeld op het cultuurhistorische aspect en 'trots op Flevoland'.

Financiële kansen en knelpunten

De **smalle variant** vergt minder investeringen en kan profiteren van bestaande bedrijvigheid, maar het initiatief blijft daarmee klein. De **brede variant**, gericht op Batavialand, heeft potentieel door bestaande organisatorische synergiën, maar vergt wel enkele belangrijke investeringen in faciliteiten zoals klimaatbeheersing en beveiliging.

Rol gemeente

Bij de **smalle variant** speelt de gemeente al een rol als aanjager en financier ter ondersteuning van bestaande faciliteiten. Het is in feite een voortzetting van de huidige activiteiten om de continuïteit ervan te waarborgen en te intensiveren. Bij de **brede variant** kan de gemeente het gesprek met Batavialand aangaan. Batavialand is een provinciale instelling gefinancierd door rijk en provincie gezamenlijk. De gemeente zou het gesprek met de provincie moeten aangaan over de investeringen die voor dit scenario nodig zijn in het museumgebouw, dat eigendom is van de provincie.²² Dit betreft de verbeteringen in klimaat en beveiliging die nodig zijn voor een hoogwaardige tentoonstelling van de collectie. Mogelijk is hiervoor ook private sponsoring te mobiliseren van lokale bedrijven, vooral als ook de gemeente het goede voorbeeld laat zien met een financiële inbreng.

²² Met uitzondering van de kantine, die eigendom is van de gemeente.

4.2 Scenario 2: Van buiten naar binnen

Een dependance van een bestaand museum elders in Nederland, structureel of incidenteel

Beschrijving

In dit scenario zoekt de gemeente samenwerking een externe museumpartner van naam om een kwalitatieve impuls te geven aan het culturele (beeldende kunst) aanbod in Lelystad. Zo kunnen tijdelijk of structureel ook 'grote namen' en hoogwaardige beeldende kunst naar de stad worden gehaald. Dat is aantrekkelijk voor zowel de huidige inwoners die niet actief bezig zijn met kunst, als voor toekomstige bewoners en bezoekers van buitenaf. Een mogelijke aanpak zou zijn om een dependance van een bestaand museum elders in het land in Lelystad in te richten, naar het voorbeeld van het succesvolle Centre Pompidou in Metz. Zo'n dependance zou structureel kunnen zijn in een specifiek ontwikkeld gebouw. Ook kan de samenwerking een juist een tijdelijk, maar wel terugkerend karakter krijgen, met Pop Up tentoonstellingen, ontmoetingen en evenementen op een bestaand karakteristieke locatie.

Het Centre Pompidou-Metz is een dependance van het beroemde Centre Pompidou in Parijs. Deze dependance fungeert als cultureel centrum Metz, trekt kunstliefhebbers aan en draagt bij aan de culturele dynamiek van de stad

Voor wie?

De doelgroepen voor dit scenario zijn de huidige kunstminnende bewoners die beeldende kunst dicht-bij-huis willen bezoeken en ondergaan, maar ook bezoekers van buiten en nieuwe bewoners. Met een kwalitatief goed aanbod en gerichte publiekscommunicatie is in dit scenario ook mogelijk om inwoners die nu nog niet bezig zijn met kunst, te interesseren om de locatie te bezoeken. Lokale kunstenaars kunnen hierbij aansluiten en zich presenteren aan het publiek. Daarnaast kan deze dependance-variant de centrumfunctie van Lelystad in het cultuuraanbod in de provincie vergroten.

Type kunst en presentatie-instelling

Het type kunst dat in dit scenario tentoongesteld wordt en de wijze van presentatie worden belangrijk bepaald door de collectie waarover het 'moedermuseum' beschikt. Binnen de collectie, die doorgaans veel groter is dan het museum op de eigen locatie kan tentoonstellen, kan gericht en thematisch gezocht worden naar beeldende kunst die herkenbaar is voor Lelystad. Dit betreft in principe goed verplaatsbare beeldende kunst die tijdelijk kan worden tentoongesteld, mogelijk gekoppeld aan evenementen of seizoenen, waarmee een zekere dynamiek wordt getoond in het aanbod. Denkbaar is om deze variant te koppelen aan festival-achtige activiteiten waarmee de gemeente zich van tijd tot tijd op de kaart zet.

'Fundatie te gast' is een formule waarbij museum De Fundatie (Zwolle) op andere locaties tijdelijk een deel van haar collectie tentoonstelt. De formule beperkt zich tot op heden tot de provincie Overijssel, maar het museum staat er voor open om ook Lelystad op te nemen als potentiële locatie voor expositie, culturele ontmoetingsplek en presentatie van beeldende kunst op hoog niveau.

Aansluiting bij verhaal van Lelystad

In hoeverre dit scenario kan aansluiten bij het verhaal van Lelystad (als *man made land*), is mede afhankelijk van de collectie van het (moeder)museum. Binnen zo'n collectie kan specifiek gezocht worden naar (beeldende) kunst die op dit thema aansluit. Ook kan structureel of incidenteel contact gezocht worden met musea waarvan de kerncollectie nauw aansluit bij het verhaal van Flevoland, bijvoorbeeld rond het thema Zuiderzee. Zo zou gedacht kunnen worden aan samenwerking met kunstinstituten zoals het Noord-Hollands/Westfries Museum in Hoorn of wellicht het Rijksmuseum in Amsterdam, die zich richten op het Zuiderzeethema en daarmee goed aansluiten bij het verhaal van Flevoland.

Stakeholders en initiatiefnemers

Zowel het 'moedermuseum' als de 'hostlocatie' zijn belangrijke stakeholders en trekkers in dit scenario, gefaciliteerd door de gemeente. Het initiatief kan mogelijk worden ondergebracht in een al bestaand uitwisselingsprogramma. Zo zou Lelystad aansluiting kunnen zoeken bij 'Fundatie te gast', een programma waarbij Museum de Fundatie vanuit Zwolle ook op andere locaties een deel van de collectie tentoonstelt. Dat zou bijvoorbeeld bij Batavialand kunnen zijn, of op een centrale locatie zoals De Kubus, of in een ander goed bereikbaar gebouw in Lelystad.

Financiële kansen en knelpunten

Te onderzoeken is welke mogelijkheden er liggen bij het moedermuseum en welke sponsors uit lokaal bedrijfsleven aan beide kanten geïnteresseerd zouden kunnen zijn om via Lelystad een breder publiek te bereiken, vooral op plaatsen met al veel activiteit, bijvoorbeeld Batavia Stad met 2 miljoen bezoekers per jaar. Bij een keuze tussen voor een bestaand of nieuw gebouw moet voorzien worden in klimaat- en veiligheidseisen. Een tijdelijke, evenementgerichte opzet van dit dependance-scenario heeft logischerwijs minder financiële consequenties dan een structurele opzet. Een groeimodel is ook denkbaar, waarbij de gebleken publieke belangstelling leidend wordt voor de verdere groei.

Rol gemeente

De gemeente zal in eerste instantie initiërend moeten zijn om een partner als De Fundatie te benaderen en verder te interesseren voor een dergelijke samenwerking. Als host moet de gemeente de fysieke faciliteiten bieden die voor een dergelijke formule nodig zijn. Ook zal in de initiatiefase een actieve rol van de gemeente nodig zijn door gesprekken te voeren met samenwerkingskandidaten, te enthousiasmeren, te faciliteren en de lokale verbindingen te leggen. Een financiële bijdrage ligt voor de hand voor investeringen in gemeentelijke gebouwen om de samenwerking mogelijk te maken, rekening houdend met klimaat- en beveiligingseisen. Verder is het belangrijk om perspectief op continuïteit te bieden in de relatie met bijvoorbeeld De Fundatie om de samenwerking te laten groeien. Het verkennen van potentiële relaties met andere musea die een connectie hebben met het verhaal van Lelystad/Flevoland die de samenwerking verder kan verdiepen kan helpen om de haalbaarheid van dit scenario verder te kunnen doordenken.

4.3 Scenario 3: Samenwerken met de burens

Nauw samenwerken met Flevolandse buurgemeenten

Beschrijving

Lelystad kan op het gebied van cultuur ook actief de samenwerking zoeken met een of meer andere (buur-) gemeenten in Flevoland die hun culturele aanbod willen versterken. Zo overweegt de gemeente Dronten de werken van beeldend kunstenaar Cyril Lixenberg beter over het voetlicht te brengen. Lixenberg gebruikte een werkloods in Dronten, waar nu nog een deel van zijn (vooral) Land-Art sculpturen zich bevindt. Een lokale community van vrijwilligers zet zich hier actief voor in. Gemeente Dronten onderzoekt thans de mogelijkheden om deze collectie en geschiedenis te delen en zoekt partners om risico's te spreiden en draagvlak te vergroten. Dit biedt een mooie kans voor Lelystad om krachten te bundelen en lopende initiatieven een perspectief te geven.

Voor wie?

Een samenwerking met een of meer buurgemeenten kan voor alle doelgroepen in Lelystad waardevol zijn, en bovendien bijdragen aan een verbinding met de inwoners in de andere Flevolandse gemeente(n) die hun interesse delen op het gebied van beeldende kunst en lokale kunstenaars. De nadruk ligt op samenhang, verbondenheid en uitwisseling. Dat kan ook voor de bekendheid en profilering van een Flevolandse kunstenaar als Lixenberg naar het grotere publiek een voordeel zijn.

Type kunst en presentatie-instelling

In dit scenario is het belangrijk om open te staan voor wat er bij de andere samenwerkende gemeente(n) speelt. Mogelijk liggen er naast Dronten ook kansen op verbinding met Nooroostpolder, Zeewolde of Almere. Voor de hand ligt om in elk van de samenwerkende gemeenten een fysieke plek in te richten waar de samenwerking gestalte krijgt, en om (kleinschalige) expositieruimten in te richten voor hedendaagse (regionale) kunstenaars. Dit scenario vraagt dus ook om een verkenning naar de mogelijkheden voor het tentoonstellen in elk van de gemeenten en om het verbinden van de communities.

*In de gemeente Dronten bevindt zich de voormalige werkplaats van **Cyril Lixenberg**: een loods waarin belangrijke werken van deze kunstenaar zijn opgeslagen. Een groep inwoners van Dronten heeft de handen ineengeslagen om dit archief te ontsluiten en de werken tentoon te stellen. De gemeente Dronten staat positief tegenover dit initiatief.*

Aansluiting verhaal van Lelystad

In dit scenario staan de lokale kunstenaars bij de samenwerkende gemeenten centraal, met Cyril Lixenberg als representatief voorbeeld samen met anderen. Zijn kunst sluit aan bij de landschapskunstwerken waar Flevoland bekend om staat (zie scenario 4 hierna). Dat past in het verhaal van Lelystad en Flevoland als *man made land*.

Stakeholders en initiatiefnemers

Dit scenario gaat uit van een bottom up-benadering en verbindt bestaande initiatieven en communities. De energie die op verschillende plekken aanwezig is (in Lelystad, Dronten, mogelijk nog een andere Flevolandse gemeente) wordt gebundeld. Een eerste

stap is het verkennen van de gedeelde belangen en het overkoepelende verhaal. Naarmate meer gemeenten betrokken raken zou ook de provincie bestuurlijk en ambtelijk een meer verbindende en coördinerende rol kunnen bij de samenwerking.

Financiële kansen en knelpunten

In samenwerking met (een) andere gemeente(n) en lokale communities kan een breder netwerk worden aangesproken, ook als het gaat om fondsenwerving zoals sponsoring en crowd funding. Financiële kansen liggen in de samenwerking van initiatiefnemers, uitvoerders en facilitators.

Rol van de gemeente

De rol van de gemeente Lelystad omvat in deze fase het verdiepen van de contacten met de buurgemeente(n) om te onderzoeken waar en bij wie het draagvlak voor zo'n samenwerking gevonden kan worden en onder welke condities. Het is belangrijk om ook te bezien welke andere Flevolandse gemeenten in zo'n samenwerking een rol zouden kunnen spelen en op welke manier. Verbinden, inspireren en samenwerken zijn in deze fase de belangrijkste ingrediënten voor de follow up.

4.4 Scenario 4: Land Art Flevoland centraal

De Flevolandse Land Art-werken verbinden en dichterbij brengen

Beschrijving

Lelystad kan haar culturele profiel versterken door het netwerk van de Land Art- kunstwerken in Flevoland te hosten, te ondersteunen en uit te dragen als thematische basis voor een centrum voor beeldende kunst. Hoewel de landschapskunstwerken zelf per definitie buiten musea zijn gelegen, op meerdere locaties, bestaat toch ook behoefte aan een bezoekers- of documentatiecentrum dat zich hierop profileert en bijvoorbeeld maquettes toont, documentatie bewaart en ontsluit, routes uitzet en gerichte publiekscommunicatie coördineert. Ook voor het beheer van de verschillende Land Art-werken is coördinatie en samenwerken wenselijk met oog op synergie en schaalvoordelen. Zo'n centrumfunctie kan gecombineerd worden met een presentatie-instelling voor beeldende kunst, waar lokale kunstwerken uit Lelystad onderdeel van zijn.

DIA Art Foundation is een voorbeeld van een kunstinstelling die uit meerdere kernen en vestigingen in verschillende steden en dorpen bestaat. Zij verzorgt naast een traditioneel kunstmuseum ook het beheer over enkele kunstwerken die zich bevinden in de openbare ruimte, zoals in de open lucht, in stedelijke omgevingen, of in andere publieke ruimtes. DIA biedt het platform voor kunstenaars die hun werk te integreren in de natuurlijke en stedelijke omgeving, en voor de bezoekers aan deze kunstwerken.

Als hoofdstad van de provincie kan Lelystad een natuurlijke coördinerende rol spelen in het aaneensmeden van de samenwerking tussen de Flevolandse gemeenten die Land Art-werken binnen hun gemeentegrenzen hebben, zoals RIFF in Dronten en de Groene Kathedraal in Almere, of Aardzee in Zeewolde. Door integratie en samenwerking kan deze kunstvorm verder herkenbaar en toegankelijk worden gemaakt voor de

verschillende doelgroepen. De behoefte aan een versterking van de onderlinge samenwerking (in beheer, communicatie en exploitatie) is eerder al onderzocht en onderkend.²³ Juist deze verbindende kracht van de Flevolandse landschapskunstwerken hebben een belangrijke rol gespeeld bij voorbereidingen van de pilot 'Kunstmuseum M' in Almere, en ook de (inter)nationale erkenning daarvoor. Dat initiatief is echter te zwaar op de financiële schouders komen te liggen van de gemeente Almere alleen, blijktens de gemeentelijke politieke besluitvorming hierover in 2023²⁴. De bezwaren van de gemeente Almere kunnen ondervangen worden als het initiatief kleinschaliger wordt ingericht, meer gezamenlijk wordt opgepakt en breed gedragen wordt door de Flevolandse gemeenten en de provincie.

Voor wie?

Dit scenario kan een brede doelgroep aanspreken, zowel binnen als buiten Lelystad. De landschapskunstwerken zijn verbindend voor geheel Flevoland. Zij hebben lokale, regionale, nationale en zelfs internationale reputatie. Rondom de verschillende Land Art -werken hebben zich ook al communities en netwerken gevormd, zoals de particuliere Stichting Land Art Flevoland, die evenementen (helpen) organiseren en zo zorgen voor verbinding. Het draagvlak voor landschapskunstwerken kan nog vergroot worden door gezichtsbepalende landschapskunstwerken die nu nog geen onderdeel zijn ook te betrekken bij de huidige 'formele' collectie van landschapskunstwerken. Denk aan de Blauwe Dromer in Zeewolde, de Olifanten langs de A6/A27 of de al genoemde werken van Cyril Lixenberg. Daarnaast bieden de landschapskunstwerken mogelijkheden voor intensievere samenwerking met natuurorganisaties zoals Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Het Flevo Landschap, om de (recreatieve) beleving van en betrokkenheid bij de Flevolandse landschappen verder te versterken.

Type kunst en presentatie-instelling

De focus in dit scenario ligt in eerste aanleg op de tien internationaal erkende Land Art-werken, maar kan worden verbreed naar landschapskunst in bredere zin, in verschillende vormen en stijlen. Een documentatiecentrum gewijd aan de landschapskunstwerken en de historische context ervan, kan gecombineerd worden met een tentoonstellingsruimte en ontmoetingsplek voor andere beeldende kunst. Dit centrum biedt bezoekers informatie en inzichten in de ontwikkeling en impact van de internationaal erkende landschapskunstwerken, maar kan ook de verbinding leggen naar een breder idee van landschapskunst, waarmee ook de huidige lokale initiatieven en kunstenaars laagdrempelig verbonden kunnen worden.

²³ Zie rapport *"Versterking samenwerking Land Art Flevoland"*, Lysias Advies, Amersfoort, 7 juni 2023

²⁴ In 2023 zette gemeente Almere een streep door de ontwikkeling van 'Kunstmuseum M' in Almere, omdat de bouw en exploitatie ervan financieel "te ambitieus" was voor de gemeente, in de woorden van het college van B&W van Almere. (Zie bijvoorbeeld Binnenlands Bestuur, 9 februari 2023.) Het is zaak om dat initiatief, dat op vele punten zeer kansrijk was, op een andere leest in te richten zodat de voormalige ambitieuze invulling en het thans negatieve sentiment een nieuwe aanpak op een bescheidener schaal niet in de weg staan.

Aansluiting verhaal van Lelystad

De verbinding van dit scenario met het verhaal van Lelystad en het verhaal van Flevoland is krachtig en geloofwaardig, omdat Flevoland zélf met zijn strakke lijnen en gepland landschap wel beschouwd wordt als een groot Land Art en landschapskunstwerk. Door dit erfgoed te omarmen en te benadrukken, kan Lelystad zich positioneren als een interessante culturele en artistieke bestemming. Dit unieke perspectief kan benut worden om de culturele waarde van de gehele provincie te profileren en te promoten, en om eigentijdse beeldende kunst maximaal te verbinden met de ontstaansgeschiedenis van de provincie en de stad Lelystad: een landschapskunstwerk in zichzelf.

Stakeholders en initiatiefnemers

Een breed scala aan stakeholders en initiatiefnemers kan betrokken worden bij dit scenario, elk met hun eigen unieke bijdrage en belang. Allereerst natuurlijk de verschillende Flevolandse gemeenten die elk een of meer erkende eigen landschapskunstwerken op hun grondgebied hebben. Maar ook voor de provincie als hoeder van het samenhangende geheel en coördinator van het register van landschapskunstwerken ligt hier een natuurlijke rol. De provincie ziet Kunstmuseum M. als collectiebeheerder van de Land Art-werken. Daarnaast zet de Stichting Land Art Flevoland (SLAF) zich al jaren in voor deze kunstvorm, in nauwe samenwerking met de partners met landschapskunstwerken in Flevoland (beheerders, eigenaren, financiers). Belangrijk daarbij zijn de terreinbeherende organisaties Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Het Flevo Landschap die een grote achterban vertegenwoordigen en in staat zijn om een gerichte publiekscommunicatie te organiseren rondom dit culturele thema. Ook partijen als de Rijksdienst voor Cultureel erfgoed, instellingen in het buitenland en kunstenaars zelf (onder meer in de context van het Kunstmuseum M.) hebben hun belangstelling getoond. In dit scenario kan voortgebouwd worden op het belangrijke werk dat initiatiefnemers van het Kunstmuseum M. in de afgelopen jaren hebben verricht, als basis voor een breed gedragen collectief. Door deze diverse groep van stakeholders en initiatiefnemers op een nieuwe manier samen te brengen, kan Lelystad een sterk en geïntegreerd netwerk helpen opbouwen dat bijdraagt aan het succes van dit scenario.

De provincie Flevoland heeft de volgende tien internationaal erkende landschapskunstwerken geregistreerd:

1. *Observatorium, Robert Morris (Lelystad 1977)*
2. *De Groene Kathedraal, Marinus Boezem (Almere 1996)*
3. *Aardzee, Piet Slegers (Zeewolde 1982)*
4. *Sea Level, Richard Serra (Zeewolde 1996)*
5. *Polderland Garden of Love and Fire, Daniel Libeskind (Almere 1997)*
6. *Exposure, Anthony Gormley (Lelystad 2010)*
7. *Pier+Horizon, Paul de Kort (Noordoostpolder 2016)*
8. *Riff, PD#18245, Bob Gramsma (Dronten 2018)*
9. *Deltawerk //, RAAAF & Atelier de Lyon (Noordoostpolder 2018)*
10. *Engelen/Angels, Moniek Toebosch (Lelystad 1994)*

Financiële kansen en knelpunten

Deze provinciebrede benadering verbreedt ook het perspectief op financiering. De financiële kansen omvatten een meerkernenaanpak, internationale en rijksfinanciering en private funding. De provinciebrede insteek rechtvaardigt ook een actieve betrokkenheid van de provincie als aanjager en facilitator. Daarvoor is belangrijk dat dit scenario goed in lijn gebracht wordt met de eerdere besluiten en afwegingen rond Kunstmuseum M. (zowel bij gemeenten als bij de provincie) en onderdeel gaat uitmaken van het provinciale cultuurbeleid.

Rol van de gemeente

De gemeente Lelystad kan in dit scenario de rol op zich nemen als aanjager in een collectief met de andere gemeenten en de provincie. Ze stimuleert betrokkenheid, zorgt voor vooruitgang en maakt zich sterk voor een integrale financieringsstrategie. Als hoofdstad van Flevoland pakt Lelystad dan haar natuurlijke rol in het bieden van een platform voor een documentatiecentrum voor de Flevolandse landschapskunstwerken. Dit in nauwe samenspraak met de andere gemeenten en de natuurlijk ook de provincie.

In het volgende overzicht vatten wij enkele kenmerken van de vier scenario's samen.

SCENARIO'S				
	Op eigen kracht	Van buiten naar binnen	Samenwerken met de burens	Land Art Flevoland centraal
 Voor wie?	<u>Smalle variant:</u> lokale kunstbeoefenaars <u>Brede variant:</u> bredere lokale doelgroepen	Lokale kunstenaars, kunstminnende inwoners, ook bezoekers van buiten.	Verbindend voor alle inwoners, ook interessant voor bezoekers van buiten.	Voor alle inwoners én voor bezoekers van buiten, ook (inter)nationaal aantrekkelijk.
 Soort kunst/instelling	<u>Smalle variant:</u> eigentijdse kunst uit eigen stad <u>Brede variant:</u> eigentijds én collectie historische kunst	Structureel of Pop-up. In principe onbegrensd, ook uit collectie 'moedermuseum'	Breder Flevolands kunstaanbod, op meerdere locaties.	Landschapskunst op diverse locaties, ook breder open te stellen. Ook documentatiecentrum / ontmoetingsplek / events.
Het verhaal van Lelystad	<u>Smalle variant:</u> eigentijds Lelystad <u>Brede variant:</u> ook cultuurhistorisch	Naar smaak en voorkeur te verbinden met het 'polderverhaal'	Regionaal aansluiten op verhaal van Flevoland	Self made land, provinciebrede verbinding, nationaal (h)erkend
 Initiatiefnemers	Lokale kunstenaars en lokale kunstinstellingen	'Moedermuseum' en 'hostlocatie' in gemeente, lokale community.	Lokaal, samen met Flevolandse buurgemeente(n), vrijwilligers en communities aldaar.	Regionaal / nationaal, alle Flevolandse gemeenten, Stichting Land Art Flevoland, provincie en natuurorganisaties.
 Financiering	Lokale partijen zoeken voor (co)financiering in voorzieningen. Weinig kans op financiering van buiten Lelystad.	Regionale partijen mogelijk aanspreekbaar voor Investerings op hostlocatie, Incidenteel of structureel.	Dient bredere belangen, dus bredere coalitie voor (co)financiering denkbaar	Onderscheidend in Nederland, potentieel ook interessant voor nationale cultuurfondsen en nationale sponsoring.
 Rol gemeente	Lokale trekkracht organiseren, motiveren en ondersteunen voor dit scenario	Verbinding leggen, scenario oppakken met know how en netwerk van sterke museale partner en lokale partijen	Opzoeken samenwerking coördineren in startfase, samen lokale netwerken in gemeente(n)	Aanjagen, motiveren, mobiliseren netwerken en energie bij Flevolandse gemeenten en provincie, faciliteren privaat initiatief (SLAF).

5. Perspectief op verbinding

De gemeente Lelystad onderzoekt de mogelijkheden om een verbindende plek te creëren voor beeldende kunst, als praktisch onderdeel van de stedelijke ontwikkeling in de nabije toekomst. We hebben deze vraag benaderd door scenario's te ontwikkelen die passen bij de huidige positie, de geschiedenis, de uitdagingen en de unieke context van Lelystad. Ondanks de lastige (financiële) uitgangspositie van nu en het beperkte track record op het gebied van (museale) beeldende kunst in Lelystad, zien we een interessant potentieel van mogelijkheden.

Voor de langere termijn, met name bij het tot stand brengen van een onderscheidende plek van culturele betekenis voor een bredere doelgroep, liggen vooral kansen in een slimme combinatie van *scenario 3 en 4*: het centraal stellen van de Flevolandse Land Art, binnen een context van intergemeentelijke samenwerking. In *scenario 3* wordt met name de samenwerking met gemeente Dronten gezocht en wellicht nog een andere buurgemeente, om de krachten te bundelen. In *scenario 4* bundelen alle Flevolandse gemeenten de krachten op het sterke provinciebrede thema van de landschapskunstwerken. Deze samenwerkingsmodellen bieden niet alleen mogelijkheden voor lokale kunstenaars en voor al actieve kunstminnende bewoners. Zij kunnen ook de culturele infrastructuur voor de provincie Flevoland als geheel versterken met de gemeente Lelystad als hoofdstad in het bijzonder. *Scenario's 3 en vooral 4* versterken het gemeenschapsgevoel in Lelystad als onderdeel van de provincie en dragen bij aan een bredere culturele erkenning van de stad en de provincie, passend bij het verhaal van Lelystad en het verhaal van Flevoland, dat ook buiten de gemeente en de provincie resoneert. Voor *scenario 4* mag ook belangstelling verwacht worden bij culturele spelers op nationaal en internationaal niveau, wat het ook interessant maakt voor een bredere financieringsstrategie waarbij ook nationale geldstromen gemobiliseerd kunnen worden.

Momenteel lijkt de drijvende kracht en coördinatie binnen de gemeente Lelystad om een gecombineerd scenario 3 en 4 van de grond te krijgen nog te ontbreken. Ook is het vereiste financiële draagvlak smal. Dat is begrijpelijk, omdat beide elementen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Toch zien we potentieel in de lokale gemeenschap van Lelystad, vooral als deze samenwerkt met de (buur)gemeenten. We zien serieuze interesse van externe partijen die gemobiliseerd kunnen worden. Vooral als Lelystad provinciebreed optrekt met de andere gemeenten en daarmee ook aansluiting vindt bij het cultuurbeleid van de provincie, dan kan de bredere rijksbelangstelling voor 'het verhaal van Flevoland' ook op het gebied van cultuur en beeldende kunst mogelijk worden verzilverd. De positieve vergelijking met de succesvolle ontwikkeling van Nationaal Park Nieuw Land, dat ook 'het verhaal van Flevoland' centraal stelt in een brede samenwerking, lijkt hierbij op zijn plaats.

De kans, ook financieel, om in scenario's 3 en 4 stappen te zetten zal toenemen, als deze scenario's gekoppeld kunnen worden aan nationale (woningbouw)programma's en aan de toenemende erkenning voor het polder-erfgoed van Flevoland. Daarbij gaan de gedachten al gauw uit naar de wat ongelukkige ontwikkelingen rond het Kunstmuseum M. in 2023, die geleid hebben tot een 'no go' voor zo'n grootschalig museum in Almere. De 'no go' van toen moet niet gezien worden als een belemmering voor scenario 4. Het

is juist een kans en aansporing om de onderliggende basis te benutten, maar dan wel in een andere invulling: meer van onderop, en op een bredere Flevolandse leest geschoeid dan voorheen. Het vergt creativiteit, commitment en samenwerking om met name scenario 4 concreet te maken. Naast visie en ambitie zijn langdurige inzet en doorzettingsvermogen essentieel. Er zijn boegbeelden nodig vanuit de Flevolandse gemeenschap en een realistisch ontwikkelbudget is vereist om de energie te bundelen en onbenut potentieel vrij te maken.

Aan de andere kant van het spectrum staat *scenario 1* 'Op eigen kracht'. Dat richt zich vooral op het versterken van de expositiemogelijkheden voor een kleinere groep (amateur)kunstenaars uit eigen stad, van onderop en op eigen kracht. Hoewel dit scenario minder past bij het toekomstprofiel van een stad met meer dan 100.000 inwoners, heeft het wel aanzienlijke waarde voor participatie en educatie van de huidige lokale inwoners. Ook dat draagt bij aan lokale verbinding - al zal het de bredere doelstellingen van de gemeentelijke cultuurvisie minder goed verwezenlijken. Doorontwikkeling van scenario 1 vergt vooral inzet van de lokale partijen, omdat de betrokkenheid van partijen buiten Lelystad bij deze smallere scope beperkt zal zijn.

Tussen de brede samenwerkingsscenario's 3 en 4 enerzijds en het lokaal gerichte scenario 1 anderzijds, in bevindt zich het *scenario 2* 'Van buiten naar binnen': samenwerking zoeken met een bestaand museum om tijdelijke exposities van hoog niveau te realiseren en nieuwe inspiratie te brengen, ook voor een breder cultuurminnend publiek. Dit scenario vereist randvoorwaardelijke investeringen in bestaande expositieruimtes of locaties, maar hoeft niet meteen vertaald te worden in langdurige exploitatie-inspanningen. Dat maakt scenario 2 financieel overzichtelijk en organisatorisch goed behapbaar. Door tijdelijke exposities van topkunst af te wisselen tentoonstellingen en events rond lokale kunsten in reeds bestaande, maar aangepaste gebouwen, kan dit scenario bij succes uitgroeien naar meer continuïteit, meer exposure, een groter aanbod en meer reuring in de stad. Het is bij uitstek een groeiscenario. Ook in dit middenscenario draagt beeldende kunst bij aan culturele verbinding in de stad. In tegenstelling tot scenario 1, wordt in scenario 2 ook een kwalitatieve impuls gegeven aan een verbetering van het culturele aanbod voor nieuwe doelgroepen zoals bezoekers van buiten en toekomstig bewoners bij de verdere doorgroei van Lelystad.

6. Aanbevelingen voor het vervolg

Het doel van de vier scenario's in deze fase is vooral om het denken erover te stimuleren, de kansen te waarderen en de bestaande energie te kanaliseren. Juist voor een stad als Lelystad, die nog niet kan bogen op een groot netwerk voor beeldende kunst, is het zaak om het gesprek tussen de betrokkenen op gang te brengen aan de hand van concrete perspectieven. De kunst is nu om van een wensbeeld of droom naar een concrete ambitie of stip op de horizon te komen. In dit hoofdstuk geven wij *vijf aanbevelingen* aan de gemeente Lelystad om in dat traject vervolgstappen te zetten die de doelstellingen uit het Koersdocument en de Cultuurnota dichterbij te brengen.

6.1 Werk aan een voorkeurscenario

Dit onderzoek is slechts een eerste stap in een gezamenlijke reis. Het is essentieel dat er vervolg gegeven wordt aan deze eerste inventarisatie van mogelijkheden. De culturele community in de gemeente Lelystad zoekt richting. Uit ons onderzoek is nog geen duidelijk voorkeurscenario naar voren gekomen. De meningen lopen uiteen en er zijn verschillende perspectieven op zowel de wenselijkheid als de haalbaarheid van de mogelijke scenario's. Het gesprek over visie, kansen en haalbaarheid moet echt nog gevoerd worden.

Hoewel de gemeente terughoudend lijkt om nu zelf al te sturend op te treden, is het belangrijk dat zij na deze eerste stap wel het voortouw neemt in het komende *proces*. Een goede vervolgstap zou zijn om nu enkele rondetafelgesprekken te organiseren met de diverse belanghebbenden die we bij deze scenario's in beeld hebben gebracht. Dit helpt om de scenario's concreter te maken, een aanzet te maken tot een financieringsstrategie en consensus te bereiken over een voorkeurscenario.

Belangrijk is ook om te bepalen wat Lelystad echt wil op langere termijn. Ligt de voorkeur bij investeren in de basis voor participatie en amateurkunst van de huidige inwoners, of levert een Land Art documentatiecentrum in samenwerking met andere gemeenten wellicht meer op voor de positie van Lelystad? Het is van belang om te onderzoeken hoe en met wie de gemeente de kansen van deze verschillende scenario's kan benutten en concretiseren. Het is noodzakelijk om vast te stellen wanneer en met wie deze kansen op een langere termijn gerealiseerd kunnen worden.

De visies op de toekomst zijn divers, en dat is niet erg. Maar het is wel wenselijk om te bezien welk scenario draagvlak heeft en welke groepen zich hiervoor willen inzetten. Er moet commitment worden gezocht, voorkeuren moeten worden getrechterd, en er moet energie worden opgeroepen en gekanaliseerd om tot een gemeenschappelijk doel te komen. Een voorkeursscenario schept die duidelijkheid.

6.2 Benoem ambassadeurs en trekkers

Als de gemeente zélf geen leidende rol wil vervullen, maar wel de noodzaak voelt dat er iets gebeurt in de stad, dan moet zij op zoek gaan naar partijen, collectieven of individuen die wel als trekker kunnen optreden. Dit proces verdient actieve ondersteuning van de gemeente, die daarmee leiderschap toont. Dit kan bijvoorbeeld door een boegbeeld of een collectief aan te stellen als ambassadeur(s) en hen de ruimte

te geven: personen met draagvlak in de regio die zich hieraan willen verbinden. Het is cruciaal om te beginnen met teambuilding en met richting geven, om zo de momenteel versnipperde krachten te bundelen.

De zoektocht naar een voorkeursscenario vraagt om regie. Het is raadzaam de bestaande krachten en al lopende initiatieven daarvoor te benutten, zonder nog meer nieuwe initiatieven toe te voegen, maar juist door eenheid te smeden. Het is aan te bevelen om te focussen op degenen die al betrokken zijn in de culturele sector, zoals bestaande communities en vrijwilligersorganisaties in de regio. Dit lukt beter als aangesloten wordt op het verhaal van Flevoland, op de identiteit van het gebied.

6.3 Verbind ambitie en doelen aan provinciaal beleid

De groei van Lelystad en de ontwikkeling van culturele voorzieningen voor de toekomst, staan niet op zichzelf. Zij maken onderdeel uit van de groei-ontwikkeling van de provincie Flevoland als geheel. Lelystad gaat een belangrijke bijdrage leveren aan de brede woningbouwdoelstellingen, die weer nauw samenhangen met het economische en sociale beleid in de gehele provincie. Daarom is ook de ontwikkeling van het culturele voorzieningenniveau in relatie te zien tot het provinciaal beleid. In scenario 1 ligt een directe link met de provincie die verantwoordelijkheid draagt voor Batavialand en eigenaar is van het museumgebouw. Met name de samenwerkingsscenario's 3 en 4 zijn bovendien gemeentegrensoverschrijdend in hun scope en opzet. In dat licht is van belang dat de keuze voor een voorkeursscenario gemaakt wordt in de context van de Strategische Agenda Flevoland (SAF), met name binnen pijler 1: vitale steden en dorpen. Een goede samenwerking met de andere Flevolandse gemeenten cultureel terrein, zoals met name voorzien in scenario's 3 en 4, past in de bredere strategische opzet van de SAF. Een keuze voor scenario 3 en 4 zou een verankering in de SAF rechtvaardigen, omdat zij bijdragen aan versterking van het regionale culturele profiel voor de gehele provincie. Eenmaal opgenomen in de SAF kan het voorkeursscenario expliciet aan bod komen in gesprekken met het Rijk over de Regionale Investeringsagenda (RIA). Dat maakt de weg vrij voor een brede financieringsstrategie.

6.4 Maak ontwikkelbudget vrij

Ook al zijn de financiële marges voor gemeente Lelystad de komende jaren smal, een ontwikkelbudget om het voorkeursscenario verder te verkennen en te ontwikkelen is in deze fase onmisbaar. De gemeente zal zich moeten inspannen om samen met initiatiefnemers een realistisch ontwikkelbudget te organiseren, mogelijk in een publiek-privaat partnerschap. Dat begint met het mobiliseren van draagvlak, het vinden van partners die de toegevoegde waarde zien van een versterking van het culturele klimaat. Dan gaat het om het opzetten van een haalbaarheidsonderzoek, het uitwerken van een business case en het organiseren van enthousiasme en perspectief. Dat zijn de eerste stappen komt naar een solide basis voor een latere structurele financiering.

Op dit moment verdient het veiligstellen van procesgeld prioriteit, zowel voor menskracht als voor enkele operationele kosten. Passend bij elk scenario (met hun verschillende reikwijdte en belangen) kan samenwerking gezocht worden met andere gemeenten, de provincie, het Rijk, en met lokaal, regionaal of nationaal bedrijfsleven en andere private belanghebbenden. Ook cultuurfondsen passend bij de respectievelijke scenario's kunnen worden benaderd. De uitdaging is om gezamenlijk de eerste stappen

te zetten naar de realisatie en financiering van een voorkeursscenario, zonder meteen de volledige structurele financiering ervan te willen regelen. Dat komt op een later moment aan bod.

6.5 Stippel een plan van aanpak uit met tijdpad

De versterking van de culturele positie van Lelystad is te zien als een ontwikkeltraject en (nog) niet als een uitvoeringstraject. Binnen dit ontwikkeltraject zijn beweging en voortgang nodig, met haalbare tussendoelen. Wij adviseren om voor het ontwikkeltraject een plan van aanpak te maken met een meerjarenplanning, om de voortgang te structureren en eventuele obstakels tijdig te identificeren en aan te pakken. Dit plan van aanpak moet heldere stappen bevatten, met beslismomenten en go/no go beslissingen op het juiste bestuurlijke niveau. Op deze manier wordt niet alleen op denkniveau richting gegeven aan de ontwikkeling, maar ook aan de noodzakelijke besluitvorming om voor een gekozen scenario funding te mobiliseren en te komen tot een succesvolle realisatie.

Bijlage 1: Verdieping onderzoeksvragen

In aanvulling op de onderzoeksvragen zoals vermeld in paragraaf 1.2, gaf de gemeente Lelystad onderstaande aandachtspunten mee, die wij in de gesprekken met belanghebbenden en bij het deskresearch hebben meegenomen.

- Een cultureel initiatief in Lelystad zou zich primair op de inwoners moeten richten, in lijn met de behoeften die daar leven. Het is secundair gericht op het aantrekken van bezoekers van buiten de gemeente.
- De gemeente wil geen onrealistische verwachtingen wekken met dit onderzoek. Zo heeft de gemeente (nog) geen budget beschikbaar voor een nieuwe beeldende kunstinstelling. De structurele financiële ruimte van de gemeente om dat eventueel te doen, is beperkt. Er is echter wel bestuurlijke en politieke steun uitgesproken voor dit initiatief.
- De gemeente wil ondersteunen en faciliteren waar nodig en mogelijk, maar ziet zichzelf op de (middel)lange termijn niet als dé trekker van dit initiatief. In deze fase is de gemeente dat nog wel. Het initiatief moet (ook) van onderaf komen en gedragen worden.
- Het onderzoek moet waar mogelijk aanhaken bij bestaande initiatieven en culturele samenwerkingsverbanden om de organisatiekracht daarvan te benutten. Bijvoorbeeld enkele bestaande initiatieven binnen én buiten Lelystad, specifieke locaties of organisaties die al nadenken over dit onderwerp en mogelijkheden bieden voor verdere ontwikkeling en samenwerking.
- Het onderzoek heeft ook als doel om te inventariseren welke lokale musea en organisaties potentieel hebben om in de toekomst van betekenis kunnen én willen zijn voor het creëren van een presentatie-instelling voor beeldende kunst.
- Ook wil de gemeente verkennen welke organisaties in Nederland van betekenis kunnen zijn voor het creëren van een presentatie-instelling. Bijvoorbeeld door middel van een inhoudelijke, organisatorische of financiële bijdrage.
- Het onderzoekstraject waar de gemeente nu ondersteuning bij vraagt, is gericht op het bieden van een verkennend perspectief waar de gemeenteraad zich nog dit jaar over kan uitspreken, met enkele concrete scenario's en inzicht in de implicaties van het oppakken ervan.
- Het is van belang rekening te houden met het huidige beleid, in het bijzonder de bestaande subsidieregelingen voor kunst en cultuur, en kansen bieden om cross-overs en experimentele broedplaatsen te faciliteren.
- De gemeente heeft in haar cultuurvisie aangegeven dat de verbinding tussen ondernemers in Lelystad en de culturele sector beperkt is. Daar liggen mogelijk kansen voor versterking. Daarnaast zijn er op dit moment te weinig expositiemogelijkheden, ateliers en werkruimten beschikbaar.
- De voorkeur van de gemeente gaat uit naar een stapsgewijze en oriënterende aanpak, waarbij we klein beginnen, met voldoende mogelijkheden om bij te sturen en gaandeweg nieuwe stappen te zetten.

Bijlage 2: Gespreksverslag rondetafelgesprek

Op 25 september 2024 vond een rondetafelgesprek plaats naar aanleiding van ons verkenningsonderzoek naar een presentatie-instelling in de gemeente Lelystad. Hieronder volgt een overzicht van de bijeenkomst, inclusief inbreng van de deelnemers, een samenvatting van de besproken scenario's, en de nodige vervolgstappen.

Aanwezigen

- Eric Pul – gemeente Lelystad
- Sjaak Kruis – gemeente Lelystad
- Martine van Kampen – Land Art Flevoland
- Renette van der Vliet – Museum de Fundatie
- Elias Tieleman – Cibab
- Esther Brasser – Gemeente Lelystad
- Erna Koeleman – Stichting Culturele
- Wendy van Duijn – Provincie Flevoland
- Lars Veerman – gemeente Lelystad
- Bas van Duivenbode - Airbrushacademie
- Chris Leeuwe – Stichting Ingelijst en Uitgelicht
- Jos Poeder – Lysias Advies
- Roelof Balk – Lysias Advies

Agenda

1. Welkom en voorstelrondje
2. Toelichting rapport Beeldende kunst in Lelystad
3. Reflectie op de verkenning
4. Bespreking van de vier scenario's
5. Vervolgstappen
6. Rondvraag en afsluiting

Inbreng van de deelnemers

Urgentie in aanpak: Een van de deelnemers benadrukte dat het belangrijk is om vanuit urgentie te handelen. Deze deelnemer sprak zijn voorkeur uit voor scenario 1, waarin wordt uitgegaan van de bestaande mogelijkheden bij Batavialand, met een minimale investering in het gebouw en de secundaire kosten. Het voorstel is om het expositiebeleid aan te passen vanuit het bestuur van Batavialand. Echter, enkele andere deelnemers brachten naar voren dat het structureel positioneren bij Batavialand een kwetsbare keuze kan zijn, gezien de complexiteit van de verhoudingen tussen Batavialand en de gemeente. Dit maakt het moeilijk om vanuit het bestuur alleen zulke beleidswijzigingen door te voeren.

Inwoners centraal stellen: Deelnemers merkten op dat scenario 1 en 2 dichter bij de inwoners van Lelystad staan, terwijl scenario's 3 en 4 op een ander niveau opereren, maar ook zeer interessant werden gevonden. Dit riep de vraag op wat het uiteindelijke doel van de presentatie-instelling zou moeten zijn: is het primair gericht op het creëren van iets voor de inwoners van Lelystad, op het versterken van de positie van Lelystad als culturele stad, of op het bieden van ruimte aan kunstenaars uit Lelystad? Er werd opgemerkt dat samenwerking met buurgemeenten, zoals Dronten, een goed idee kan

zijn, maar dat dit niet direct bijdraagt aan de positionering van Lelystad zelf. Deze fundamentele vragen spelen een grote rol in de uiteindelijke keuze voor een scenario.

Complexiteit van museumbeheer: Een deelnemer, die vanuit een expertrol namens Museum de Fundatie sprak, benadrukte dat het runnen van een museum in deze tijd bijzonder complex is. Hij adviseerde om trots te zijn op wat er al is in Lelystad, dit verder uit te bouwen en te benutten, en ervoor te waken dat de ambities niet te hoog worden gesteld. Ambities moeten volgens haar realistisch blijven om te voorkomen dat de gemeente zichzelf verliest in te grote plannen zonder voldoende middelen.

Voorkeur voor scenario 4: Een groot deel van de deelnemers sprak de voorkeur uit voor scenario 4, waarin Land Art Flevoland centraal wordt gesteld en er een fysieke ruimte wordt gecreëerd om dit erfgoed te presenteren. Momenteel ontbreekt een dergelijk platform, en veel deelnemers vonden het essentieel om juist dit kenmerkende element van de regio te benutten en uit te breiden.

Suggestie voor een vijfde scenario: Eén van de deelnemers stelde voor om een nieuw, vijfde scenario te overwegen, waarbij een presentatie-instelling niet de traditionele vorm van een museum aanneemt, maar zich richt op interactiviteit en community art. Het idee is om kunst samen met de inwoners te maken, waarbij bestaande gebouwen en voorzieningen kunnen worden benut. Dit zou niet alleen bijdragen aan het behoud van de maatschappelijke relevantie van kunst in Lelystad, maar ook inspelen op de kracht van de gemeenschap en het creatieve potentieel dat al aanwezig is in de stad.

Vervolgstappen

- Verdiepend onderzoek naar scenario 2 en 3: Hoewel er voorkeuren zijn uitgesproken voor verschillende scenario's (vooral scenario 4), is er consensus dat scenario 2 en 3 nader onderzoek vereisen om hun haalbaarheid en impact beter te begrijpen.
- Aanvragen van middelen bij de gemeenteraad: Om de volgende stappen te kunnen zetten in de verkenning van de presentatie-instelling, is het noodzakelijk om aanvullende financiële middelen aan te vragen bij de gemeenteraad. Het verkrijgen van politieke steun is cruciaal om het project duurzaam te maken en een solide basis te leggen voor de verdere verkenning van een presentatie-instelling die aansluit bij de ambities van de gemeente.
- Daarnaast zal het ook relevant zijn om duidelijk te maken hoe de gekozen scenario's bijdragen aan de positionering van Lelystad als cultuurstad en hoe ze een toegevoegde waarde bieden voor zowel de lokale bevolking als de bredere regio.

Bijlage 3: Geïnterviewde personen en verantwoording

Geïnterviewde personen

- *Batavialand*, Astrid Hertog, directeur
- *Bedrijfskring Nederland*, Buck Jüch, ondernemer
- *Bedrijfskring Nederland*, Sandra Kamp, ondernemer
- *Cibap*, Elias Tieleman, docent en kunstenaar
- *De Fundatie*, Beatrice van Borman, directeur
- *De Fundatie*, Rinette van der Vliet, adjunct-directeur
- *De Kubus*, Alex van Zijl, directeur
- *Gemeente Dronten*, Nienke Stevens beleidsadviseur cultuur
- *Gemeente Lelystad*, Eric Pul, beleidsadviseur cultuur
- *Gemeente Lelystad*, Esther Brasser, manager citymarketing
- *Gemeente Lelystad*, Lars Veerman, teamleider grondzaken
- *Kok Experience Lelystad*, Johan Kok, ondernemer
- *Kunstmuseum M*, Anne Reenders, Stichting Kunstmuseum Flevoland / M
- *Kunstenaars Flevoland*, Hein Walter, artistiek leider
- *Provincie Flevoland*, Marie Rahajaan, beleidsadviseur
- *Stichting Culturale*, Erna Koelman, organisator
- *Stichting Ingelijst en Uitgelicht*, Chris Leeuwe, oprichter
- *Stichting Land Art Flevoland (SLAF)*, Martine van Kampen, conservator

Verantwoording

De verantwoordelijkheid voor de inhoud dit rapport, de conclusies en de aanbevelingen, ligt volledig bij Lysias Advies, met als auteurs Roelof Balk (projectleider), Jos Poeder en Suzanne Rijsman. Zij hebben dit rapport met de grootst mogelijke zorgvuldigheid opgesteld in de periode tussen februari en augustus 2024, op basis van bronnenonderzoek en interviews. De conclusies en aanbevelingen die in dit rapport zijn opgenomen zijn niet noodzakelijkerwijs ook de conclusies en aanbevelingen van de afzonderlijke geïnterviewde personen of de organisaties die zij vertegenwoordigen.

Bijlage 4: Geraadpleegde literatuur

- ‘Advies Culturele Basisinfrastructuur 2025-2028’, Raad voor Cultuur, Den Haag, 3 juli 2024
- ‘Beleidsvisie voor het Cultuurbeleid 2024 – 2030’, Besluitdocument en Uitvoeringsprogramma, Gemeente Lelystad, 2023
- ‘Een voorziening voor beeldende kunst in Lelystad’, Corrosia! Almere Haven ism To|taal, Lelystad, november, 2009
- ‘Geen kunstmuseum M. in Almere’ Binnenlands Bestuur, 9 februari 2023
- ‘Koersdocument Lelystad 2040’, Gemeente Lelystad, 20 maart 2020
- ‘Versterking samenwerking Land Art Flevoland’, Lysias Advies, Amersfoort, 7 juni 2023
- CBS Statline: <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/80305ned/table>
- Informatienota voor de raad: Ombuigingsopgave en integrale weging programmabegroting 2025 – 2028, 2 juli 2024.
- Jaarverslag 2019. Stichting collectie Aviodrome, 2019.
- Land Art Flevoland. <https://www.landartflevoland.nl/verdieping/land-art-lives/>
- Leisure – Lelystad. City of opportunities. www.lelystadopportunities.com
- LISA. Bewerking I&O Research, 2017.
- Monitor Brede Welvaart. CBS. <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/regionale-monitor-brede-welvaart/indicator>
- ‘Nieuwbouw poppodium Corneel toch in het Theaterkwartier’ Flevopost, 29 juni 2023
- Raadsakkoord 2022 -2026 ‘Samen voor Lelystad’, vastgesteld 28 juni 2022.
- Stichting Collectie Aviodrome: Jaarverslag 2019, 2020.
- Wat hebben mensen met cultuur? Culturele betrokkenheid in de jaren tien. SCP, 2021